

Թ. Բ. ԿԱԼԻՆԻՆ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ
ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐ

371

Կ-15

MAR 2010

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑՄԻՔ

371

4-15

ՍՏ

Մ. Ի. ԿԱԼԻՆԻՆ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ
ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐ

11 6 MAY 2013

45.560

740
41

М. И. КАЛИНИН

ВОПРОСЫ КОМУНИСТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Государственное издательство политической литературы

Ереван ● 1940

ՄԱՐԲՍԻԶՄ-ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հառ բուհերի մարքսիզմ-լենինիզմի ամբիոնների
ղեկավարների Համամիութենական երկրորդ
խորհրդակցությանը՝ 1940 թ. հուլիսի 4-ին

Ընկերներ՝, այն հարցերը, որոնք քննարկվում են ձեր
խորհրդակցություններում, այդ հարցերը խորթ չեն նաև մեզ
համար, եթե կարելի է այսպես արտահայտվել, դործնական
աշխատողներին, քաղաքագետներին համար։ Չէ՞ որ մեր
ամբողջ ամենօրյա աշխատանքը, մեր ամբողջ քաղաքակա-
նությունը (թե՛ ներքին, թե՛ արտաքին) ոչ այլ ինչ է,
բայց եթե մարքսիզմ-լենինիզմի սկզբունքների կենսադու-
րծովը և հետագա զարգացումը։ Վերջնական շնորհակալ-
ություններով հետապնդում ենք, որպես դործնական աշխատող-
ներ, որպես քաղաքագետներ, — դա կոմունիզմի կառու-
ցումն է։

Դուք դասավանդում եք բուհերում մարքսիզմ-լենինիզ-
մի հիմունքները, առաջավոր, ուսուցիչներ թեորիայով զի-
նում եք սովետական ինտելիգենցիայի ապագա կադրերը —
ապագա ինժեներներին, ագրոնոմներին, մանկավարժներին,
իրավաբաններին, դրականագետներին, արտիստներին, նկա-
րիչներին և այլն, այսինքն՝ կոմունիզմի ապագա կառու-
ցողներին։ Եվ այն էլ ոչ սոսի կառուցողներին, այլ հրա-
մանատարական կազմին։ Միանգամայն հասկանալի է, որ
սովետական ժողովուրդը կենսականորեն շահագրգռված է

այն բանում, որպեսզի նրա ինտելիգենցիան, որպես նրա առավել որակյալ մասը, աշխատի ոչ թե կուրորեն, այլ լիակատար գիտակցականությամբ, ու լուսավորված՝ Մարքսի—էնգելսի—Լենինի—Ստալինի իդեաներով, որպեսզի նա տիրապետի իր աշխատանքում մարքսիզմ—լենինիզմի մեթոդին:

Մի ժամանակ, հեռավոր անցյալում, մենք նույնպես մարքսիզմ—լենինիզմ ենք դասավանդել: Անշուշտ, մենք տեսքույն դասատուներ էինք. մեր աշխատանքը մենք կատարում էինք ընդհատակյա ոչ մեծ խմբակներում, որոնց մեջ կային մեծ թվով սակավ դարգետ մարդիկ: Մի՛ մոռացե՛ք ընդամին, որ մեր դասավանդումը, մեր պրոպագանդան դեմ էր առնում օպորտունիստների գլխավորությամբ, որոնց հարկավոր էր հակահարձած տալ: Ասենք մենք ինքներս էլ դեռևս վատ էինք խմանում մարքսիզմը, մանավանդ տեքստի տեսակետից: Ըստ էության մենք ճանապարհ էինք որոնում ու հարթում երիտասարդ բանվորական շարժման համար: Չնայած այդ բոլոր անապաստ պայմաններին, մեր աշխատանքը, ինչպես դուք գիտեք, հաջողակ դուրս եկավ:

Մենք ունեինք մեծ պլյուս: Երբ բանվորը կամ բանվորուհին մտնում էին մարքսիստական խմբակի մեջ, ապա նրանք մտնում էին դրա մեջ ոչ թե ակադեմիական նկատառումներով, այլ հանուն իրենց կենսական շահերի: Չէ՞ որ մենք ձեզ հետ միասին գիտենք, որ բանվորները ինտուիցիայով են հրապուրվում—ձգտում դեպի մարքսիզմ—լենինիզմը, որովհետև այդ ուսմունքը եզակիորեն ճիշտ ու ամենից բավելի լրիվ կերպով արտահայտում է պրոլետարիատի իդեալները՝ որպես դասակարգի:

Խմբակների մեջ մտնող առաջավոր բանվորների համար մարքսիզմ—լենինիզմին տիրապետելը կյանքի ու մահի հարց էր դարձացող դասակարգային պայքարում: Նրանք պայքարի էին ելնում հանուն բանվոր դասակարգի իդեալների, իսկ դրա համար նրանց հարկավոր էր հզոր զենք, ինչպիսին է էր մարքսիզմ—լենինիզմը: Սակայն, ձեռնամուխ լի-

նելով այդ զենքին, նրանք վտանգի էին ենթարկում ոչ միայն իրենց ազատության ողորմելի մնացորդները, այլ և իրենց գլուխները: Ստացվում էր, եթե կարելի է այսպես արտահայտվել, մեծ ու մոլի խաղ, ռոմանտիզմով լի ու խիստ հուզիչ մի խաղ՝ ինչպես իր վտանգներով, այնպես և իր վեհ նպատակներով:

Ուստի և միանգամայն բնական է, որ երբ մարդիկ մտնում էին այդ պայքարի մեջ, ապա նրանք ուզում էին ինչպես հարկն է զինվել, նրանք ուզում էին իրենց համար խմաստավորել և լուսաբանել այդ պայքարը, որպեսզի կուրորեն չզնային, նրանք ուզում էին ուրիշների համար էլ երևան հանել այդ պայքարի խմաստը, որպեսզի նրանց համոզեն և իրենց կողմը գրավեն: Մարքսիզմ—լենինիզմին տիրապետելը ռեզուլյուցիոն մարտիկներին հնարավորություն էր տալիս համեմատաբար ավելի հեշտ գիմնալու կենցաղային ձախորդություններին և հսկայական չափով մեծացնում էր նրանց գլխավորականությունը իշխանությունների ռեպրեսանտներին: Դուք հասկացա՞ք իմ միտքը: (Չայնեթ. «Այո՛, հասկացանք»):

Մի անգամ ես կարդացել եմ հիանալի հատվածներ Ֆելիքս Ջերթինսկու օրագրից: Ոչ մի բան չի կարողացել ընկճել նրա երկաթե կամքը, նրա հավատը մեր դործի արդարացիության վերաբերմամբ: Շղթայակալ դրություն մեջ՝ նա գրել է. «Այստեղ, բանտում հաճախ լինում է ծանր, ժամանակ—առ—ժամանակ նույնիսկ զարհուրելի... Եվ, այնուամենայնիվ, եթե ինձ վիճակվեր կյանք սկսել նորից, ես կսկսեի այնպես, ինչպես սկսել եմ: Եվ այդ ոչ ըստ պարտքի, ոչ ըստ պարտականություն: Դա ինձ համար օրգանական անհրաժեշտություն է»:

Ահա թե ինչ է նշանակում, ընկերներ՛ր, հաստատուն համոզմունք մշակել իր մեջ, մարքսիզմ—լենինիզմով զինվել: Եվ այդ պատճառով միանգամայն բնական է, որ մեր խմբակայինները մարքսիզմ—լենինիզմի հիմունքներն այնպիսի ազահոլությամբ, այնպիսի կրքոտությամբ էին յուրացնում, ինչպես, օրինակ, ճանապարհորդը ջուր է խմում

այն աղբյուրից, որ նա գտնում է բարեքեր օազիսում՝ երկար ու հոգեմաշ ճանապարհորդութիւնից հետո:

Այդ մեծ պլյուսը, այդ հսկայական առաւելութիւնները, որ մենք անցյալում ունեցել ենք, դուք այժմ չունեք, որը միանգամայն հասկանալի է: Ձեզ մոտ՝ առեղծատորիաներում—երջանիկ երիտասարդութիւնն է, առողջ, ապահովմամբ, որը երկյուղ չունի իր վաղիս օրիս համար, որը ազատ է ու դաստիարակմամբ սովետական պայմաններում: Ձեր ուսանողները դասակարգային պայքարի դպրոց չեն անցել անմիջականորեն: Նրանք չեն տեսել ու իրենց կաշիքի վրա չեն զգացել կապիտալիստական շահադրժութիւն: Եթե կարելի է այսպես արտահայտւել, նրանք կապիտալիզմը մտահայեցողաբար են զգում:

Ճիշտ է, կապիտալիստական շրջապատումը նրանց հիշեցնում է և հիշել կտա իր մասին բաւականաչափ ուսուցիչութիւն և անմիջականորեն: Բաւական է մատնանշել թեկուզ համաշխարհային կապիտալիզմի սպիտակ-ֆինանսական ավանդարդի դեմ մղված կռիւլը: Եվ երբ մեր երիտասարդութիւնն այդպիսի դեպքերում երես առ երես բաղխվում է կապիտալիզմի հետ, ապա նա զգում է այն ավելի կոնկրետ կերպով, նա սկսում է իր երեւակայութեան մեջ վերարտադրել այն ավելի ուսուցիչ կերպով: Բայց իր առօրյա կյանքում նա կապիտալիզմը չգիտէ, որովհետեւ ներսում մենք վաղուց նրան վերջ ենք տվել: Ուստի շատ ուսանողներ մարքսիզմ-լենինիզմի ուսումնասիրութեանը մոտենում են հենց նույնպիսի տրամադրութեամբ, ինչպես մյուս դիալեկտիկաների ուսումնասիրութեանը:

Մեզնում այժմ մարքսիզմ-լենինիզմը պարտադիր առարկա է հանդիսանում բոլոր բարձրագույն դպրոցական հաստատութիւններում: Դա միանգամայն բնական է: Մեզնում արդեն ստեղծվել են մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքների դասավանդման բազմաթիւ կադրեր, և ես հաւատացած եմ, որ ամենամոտ ապագայում լույս կտեսնի հետադրուհի և գիտական-հանրամատչելի բնութիւն հարուստ գրականութիւնը բոլոր հասարակական գիտութիւնների վերաբեր-

քից: Եվ ահա, որպեսզի ուսանող երիտասարդութեան ուշադրութիւնը մարքսիզմ-լենինիզմի ուսումնասիրութեան վրա գրավենք, որպեսզի իրոք նրան հետաքրքրենք այդ առաջավոր, ուսուցիչ թեորիայով, դրա համար պահանջվում է այժմ դասավանդման բարձր որակ, այսինքն, դուք պետք է տիրապետեք պրոպագանդայի լենինյան-ստալինյան արվեստին: Եթե չունենք դրանումն է:

Անձնապես ինձ թվում է, որ մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքների դասավանդումը ամենահետադրաբար ուսուցիչ շնորհակալ դասավանդումն է: Եթե վերցնենք նույնիսկ միջակ կալիբրի դասատու, որը փոքրիշատե տանելի է դասավանդում, որի մեջ կա գեթ մի քիչ նկատելի՝ դասատուական շնորհքի կայծ, ապա ես հաւատացած եմ, որ նրա առեղծատորիան միշտ լիքը կլինի ունկնդիրներով՝ առանց որևէ արտաքին հարկադրանքի: Ըստի, չկա ավելի հետաքրքրական, ավելի գրավիչ առարկա, քան մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքները: Ո՞ր առարկան կարելի է ամենից ավելի վառ կերպով գեղազարդել լեկցիաներում և երիտասարդութեան հետ կատարվող սեմինարական պարապմունքներում: Ամբողջ կյանքը, բոլոր գիտութիւնները, արվեստները, դրականութիւնը, մարդկութեան ամբողջ անցյալը, ներկան ու մինչև իսկ ապագան—այդ ամենը, ձեր տրամադրութեան տակ է որպես մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքների ամենաաղայծառ, հրապուրիչ, ակնբախ ու համոզիչ լուսաբանութիւնների ամենահարուստ արտեմալ: Ոչ մի գիտութիւն այդ տեսակետից չի կարող համեմատվել մարքսիզմ-լենինիզմի հետ:

Սա, իհարկե, չի նշանակում, թե մյուս գիտութիւնները պետք է մի կողմ նետել կամ դեպի հետին պլանը մղել: Եթե դուք ինձ հենց այդպես հասկանաք, ապա այդ նշանակում է, որ ես չեմ կարողանում արտահայտել իմ մտքերը: Ո՛չ, ես այդ չեմ ասում: Ընդհակառակը, մարքսիզմ-լենինիզմը պահանջում է, որ մարդիկ բարեխղճորեն ուսումնասիրեն բոլոր գիտութիւնները: Մարքսիզմ-լենինիզմը կենսականորեն շահադրույթ է, որ ամենալայն

կերպով տարածվեն գիտական գիտելիքները, որովհետև նա հենց ինքը գիտութուն է և հենվում է բոլոր իրական գիտությունների տվյալների վրա:

Նա այն եմ միայն ասում, որ մարքսիզմ-լենինիզմի դասատուներն անհամեմատ ավելի նպաստավոր պայմաններում են գտնվում, որ նրանք անհամեմատ ավելի շատ հնարավորություններ ունեն իրենց ունկնդիրներին հետաքրքրելու և հրապուրելու համար, քան որևէ այլ առարկայի դասատուները: Վերցրե՛ք, օրինակ, մաթեմատիկան: Ձե՞ք որ մաթեմատիկայի ամենաիդեալական, ամենաշնորհալի դասատուն էլ չի կարող այնպես ծաղկացնել, աշխուժացնել և պայծառ կերպով մատուցել երիտասարդությանը իր գիտությունը, ինչպես մարքսիզմ-լենինիզմի դասատուն կարող է անել այդ, եթե միայն նա գիտե իր առարկան, սիրում է այն և ինքն էլ համոզված մարքսիստ-լենինյան է: Իհարկե, շնորհալի մաթեմատիկոսը կարող է իր առարկան ունկնդիրներին մատուցել ավելի լավ, քան մաթեմատիկայի սովորական դասատուն, նրա ազդեցությունն ավելի ուժեղ և ավելի խորը կլինի, բայց այնուամենայնիվ ոչ բոլոր մարդկանց վրա, այլ միայն այն մարդկանց վրա, որոնք մաթեմատիկական բարձր ըմբռնողական ընդունակութուն ունեն: Դե ցույց տվե՛ք ինձ՝ ո՞ր առարկան կարող է ավելի հրապուրել: Նա կարծում եմ, որ այդպիսի առարկա չկա:

Ճիշտ է, մաթեմատիկան—դա չափազանց վերացական առարկա է: Լավ, վերցրե՛ք այն ժամանակ պատմությունը—դա կոնկրետ գիտություն է, գունեղ, բովանդակությամբ հարուստ: Բայց և այնպես այդ առարկան նույնպես չի կարող, ըստիս, ավելի շատ հրապուրել, քան մարքսիզմ-լենինիզմը, նախ և առաջ այն պատճառով, որ նա այնուամենայնիվ սահմանափակ գիտություն է: Բացի դրանից՝ պատմությունն ինքը մարքսիզմ-լենինիզմի փիլիսոփայության կոնկրետ կիրառման բնագավառն է հանդիսանում: Այդ գիտությունը միայն այն չափով է գիտություն հանդիսանում, որչափով նա դիալեկտիկական մատերիալիզմի,

այսինքն մարքսիզմ-լենինիզմի փիլիսոփայության ոգով է դարձանում: Հակառակ դեպքում այդ կլինի փաստերի և իրադարձությունների սոսկական կուտակում, որն իսկական գիտություն չի տա:

Նվաճա՛, ընկերներ՛, կարծում եմ, որ թեպետ և ձեր ուսանողները չունեն այն ստիմուլը, որ մենք ունենե՛ք ընդհատակում, բայց և այնպես ըստ էության դուք ունե՛ք անչափելիորեն ավելի մեծ հնարավորություններ՝ ձեր առողիտորեն հրապուրելու, հետաքրքրելու համար: Մարքսիզմ-լենինիզմը, որպես դասավանդման առարկա, որպես հատուկ մի գիտելիքներ մեր բուհերում, ունի բոլոր տարրերը, որոնք առհասարակ պետք է հրապուրեն և կարող են հետաքրքրել մարդու, մանավանդ երիտասարդ մարդուն:

Ահա այստեղ հանդես եկա՛մ մի ընկեր և ասաց, որ մարքսիզմ-լենինիզմի փիլիսոփայությունը շատ դժվար առարկա է: Այդ պատճառով էլ, իբր, սխալվում են նրանք, ովքեր կարծում են, թե բուհ մտած 18 տարեկան երիտասարդը կամ աղջիկը կարող է հեշտությամբ մարտել մարքսիզմ-լենինիզմի փիլիսոփայական իդեաները: Սակայն հենց նույն ընկերն ինքը մատնանչեց, որ մարքսիզմ-լենինիզմի փիլիսոփայության իդեաներն ինչ-որ անհաղթահարելի ու անմատչելի մի բան չեն մեր բուհականների լայն մասսաների համար, և որ հետզհետե այդ իդեաները կարող են նրանց կողմից յուրացվել բավականաչափ խորը կերպով ու լրիվությամբ: Ինձ թվում է՝ նա իրավացի է: Իրոք, մարքսիզմ-լենինիզմի փիլիսոփայական իդեաները մեկն են չեն յուրացվում: Հո չի կարելի մեկնն ոչնչից ամեն բան անել: Անշուշտ, մարքսիզմ-լենինիզմի փիլիսոփայական իդեաների յուրացման համար ժամանակ է պահանջվում:

Նա կարծում եմ, որ ձեր առողիտորեն, սովետական երիտասարդության առողիտորեն, չի կարող մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքներն ըմբռնելու անընդունակ լինել: Ձե՞ք որ մարքսիզմ-լենինիզմը պատմության սինթեզն է, ընդհանրացումը, մարդկության ամբողջ դործունեության իմաստավորումը, դա աշխարհը փոխակերպող մի գիտություն

է: Հասարակ ինչպէս կարելի է մտածել, որ ձեր առաջնորդութեան, այսինքն կենսաբան և ամենաազնիւ մտադրութեան ներքին տարրերի առաջնորդութեան, անընդունակ է մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքներն ըմբռնելու: Ուղղակի խելքի մոտ բան չի, որ տասնամյակն արարտած և բուհ եկած 18 տարեկան երիտասարդը կամ 18 տարեկան աղջիկն ընդունակ չլինի ըմբռնելու ջերմ (ո՛չ արտաքին արտահայտչութեան իմաստով), իսկական մարքսիզմին խոսքը մարքսիզմ-լենինիզմի մասին: Այդ չի կարող լինել: Նշանակում է, այդտեղ ամբողջ գործը դասավանդման մեջ է և միմիայն դասավանդման մեջ:

Սակայն դուքն՝ ձեզ համար, որպէս մարքսիզմ-լենինիզմի դասաւանդողներ, դժվար է ծավալել և լիովին իրացնել այն հակադասական առավելութեանները, որ դուք ունեք մյուս դիսցիպլինաների դասաւանդողների համեմատութեամբ: Գուցէ՞ դուք սահմանափակված եք այն որոշակի շրջանակներով, որ տրված են «ՀամԿ(Բ)Պ պատմութեան համառոտ դասընթացի» մեջ:

Եթե խոսքը մարքսիզմ-լենինիզմի արմատական, սկզբունքային հիմունքների մասին է, նրա բուն իսկ ուղղույթն է դուքան մասին է, ասկա եւ ձեզ պետք է ասեմ, որ ու՛րի դժուար թույլ հենց այդ շրջանակներից, նա հեռու կգնա մարքսիզմ-լենինիզմից: Սակայն եւ կարծում եմ, որ մարքսիզմ-լենինիզմի մեր այժմյան դասաւանդողների մեջ չկան այնպիսի մարդիկ, որոնք նեղութեամբ զգային այդ շրջանակներից: Դրա փոխարեն, դժբախտաբար, մարքսիզմ-լենինիզմի մեր այժմյան դասաւանդողների մեջ տակավին փոքրաթիւ չեն այնպիսի մարդիկ, որոնք ղեկարկնյութական, ղեկմատիկ կերպով են մոտենում իրենց առարկայի դասավանդմանը:

Ախր եթե ճիշտ հասկանանք մարքսիզմ-լենինիզմը, եթե ճիշտ հասկանանք «ՀամԿ(Բ)Պ պատմութեան համառոտ դասընթացը», որպէս մարքսիզմ-լենինիզմի հանրադիտարան, — սուք կարո՞ղ են արդո՞ք նրա շրջանակները սահմանափակել մարքսիզմի գործունեութեան և մտածողութեան ոլորտը:

Ոչ, չեն կարող, որովհետեւ «ՀամԿ(Բ)Պ պատմութեան համառոտ դասընթացը» ընդգրկում է կոսմոսը:

Այստեղ հանգես եկաւ Հանքային ինստիտուտի մարքսիզմ-լենինիզմի ամբիոնի ներկայացուցիչը: Այ, եթե ես այդ ինստիտուտում մարքսիզմ-լենինիզմի դասաւանդող լինեի ժամանակակից պայմաններում և ընկեր Կաֆուանովի վերահսկողութեան ներքո (ծիծաղ, ծախահարություններ), սուք եւ, ընկերներ, իմ պարտականութեանը կհամարեի մարքսիզմ-լենինիզմի շահերից ելնելով անպայման ուսումնասիրել հանքային գործը: (Ծախահարություններ: Ձայներ. «Ճիշտ է»):

Ես չեմ ասում, իհարկեւ, այնքան ուսումնասիրեմ, որ մասնագետ-հանքագործ դառնամ (դուք հասկացա՞ք ինձ), այլ այնքան, որ հնարաւորութեամբ ունենամ հանքային գործի տվյալներից ու նյութներից լայնորեն օգտւելու մարքսիզմ-լենինիզմի դասավանդման ընթացքում: Այլ խոսքով ասած, մարքսիզմ-լենինիզմ դասավանդելիս ես լուսաբանված նյութ կըստիկ նաեւ հանքային գործի բնագավառից, որովհետեւ այդ նյութն առավել մատչելի կլինի իմ ունեցելիքներին, իսկ մյուս կողմից՝ նա ակնբախ կերպով ցույց կտար, թե գործնականում ինչպէս պետք է կիրառել մարքսիզմ-լենինիզմը հատկապէս այդ բնագավառում:

Այստեղից, ընկերներ, ես հետեցնում եմ ընդհանուր կանոն. յուրաքանչյուր բուհում պետք է կազմակերպել մարքսիզմ-լենինիզմի դասավանդումը, հաշիւ տանելով նրա պրոֆիլի առանձնահատկութեանները, այսինքն լուսաբանելով համապատասխան մասնագիտական գիտութեանների կոնկրետ նյութով: Այն ժամանակ մենք իրոք կպատրաստենք մարքսիզմ-լենինիզմով զինված մասնագետներ:

Մարքսիզմ-լենինիզմի դասաւանդողներ, օրինակ, Հանքային ինստիտուտում, պետք է հիշեն, որ մենք այդտեղ, այդ ինստիտուտում, պատրաստում ենք ոչ թե մարքսիզմ-լենինիզմի մասնագետներ, այլ մարքսիզմ-լենինիզմով զինված՝ հանքային գործի մասնագետներ: Մարքսիզմ-լենինիզմի մասնագետներ պատրաստելու համար գոյութեւն ունեն

այլ ուսումնական հաստատութիւններ: Հանքային խնտի-
տուտի, ինչպէս և մյուս մասնագիտական բուհերի մարք-
սիզմ-լենինիզմի դասատուները, իրենց գործունեութեան
մեջ պետք է ելնեն տվյալ բարձրագույն ուսումնական հաս-
տատութեան գլխավոր դերից:

Որոշ ընկերներ կարող են ասել. իմ ինչ գործն են բու-
հում դասավանդվող մյուս դիսցիպլինաները—ես չահազըր-
գոված եմ միայն նրանում, որ ուսանողները լավ յուրա-
ցենն մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքները: Դա բացարձակա-
պէս սխալ հայացք է: Դա հակասում է մարքսիզմ-լենին-
իզմի բուն իսկ ոգուն: Ինձ համար դեռևս հասկանալի կլի-
նեն մասնագիտական դիսցիպլինաների դասատուների հա-
մանման դատողութիւնները: Բայց երբ մարքսիզմ-լենին-
իզմի դասատուն է այդպէս խոսում, ապա այդ արդեն
ամենևին բանի պետք չի: Ինչո՞ւ համար:

Նախ և առաջ այն սխալմամբ, որ մարքսիզմ-լենինիզ-
մի դասատուները—դրանք բոլշևիկներ են: Իսկ բոլշևիկնե-
րը չեն կարող միակողմանիորեն մոտենալ գործերին, չեն
կարող նեղ-ցեխային տեսակետից դիտել հարցերը: Եթե դու
բոլշևիկ ես, ապա ուրեմն դու պետք է հոգ տանես ամբողջ
գործի հաջողութեան մասին:

Մյուս կողմից, մարքսիզմ-լենինիզմի դասատուները—
դրանք սովետական ուսանողութեան քաղաքական դաստիա-
րակներն են: Եվ, որպէս այդպիսիները, նրանք պետք է
հետաքրքրվեն մյուս դիսցիպլինաների դժով ուսանողների
առաջադիմութեամբ, նրանք պետք է ուսանողների վրա
ներգործեն այն իմաստով, որ նրանց առաջադիմութիւնը
ավելի ևս լավ լինի՝ բոլոր առարկաներից:

Ինչպէս տեսնում եք, մարքսիզմ-լենինիզմի դասատու-
ների խնդիրներն ըստ էութեան շատ ավելի լայն են, քան
մյուս դիսցիպլինաների դասատուների խնդիրները: Սրա
կապակցութեամբ ես կուզեի ընդգծել մարքսիզմ-լենինիզմի
դասավանդման հետեյալ, իմ կարծիքով, գլխավոր խնդի-
րը:

Երևակայեցե՛ք մարքսիզմ-լենինիզմի երկու դասատու-

ներ. մեկի մոտ ունկնդիրներին 20 տոկոսը վատ թվանշան
ունի, դրա փոխարեն մյուսները դարձել են մարքսիզմ-լե-
նինիզմի ջերմ պաշտպաններ, դարձել են համոզված կոմու-
նիստներ. մյուսի մոտ—ունկնդիրների միայն 10 տոկոսն
ունի վատ թվանշան, բայց դրա փոխարեն նա չի դաստիա-
րակել մարքսիզմ-լենինիզմի և ո՛չ մի պրոգնէզիտ: Հապա ձեր
կարծիքով—այդ երկու դասատուներից ո՞րն է ավելի հա-
մապատասխանում իր կոչմանը: Ես գտնում եմ, որ նրան-
ցից առաջինն ավելի լավ է համապատասխանում իր կոչ-
մանը, քան երկրորդը:

Այստեղից, ընկերներ'ը, ձեր խնդիրն է՝ չբավարարվել
առաջադիմութեան ձևական ցուցանիշներով, այլ ուսանող-
ներից դաստիարակել համոզված կոմունիստներ, մարքսիզմ-
լենինիզմի բոցաշունչ պրոգնէզիտներ, իդեալական բոլշե-
վիկներ, հետեյապէս—իդեալական մարդիկ: Մեր պատկե-
րացումով, իդեալական բոլշևիկը—դա հենց իդեալական
մարդն է, որովհետեւ նրա մեջ կենտրոնանում են մարդկանց
ամենաիդեալական հատկութիւնները:

Եթե ես մարքսիզմ-լենինիզմի դասատու լինեի, ապա
ես միշտ իմ ուշադրութիւնը կդարձնեի հատկապէս այն
բանի վրա, թե ըստ էութեան ինչպէս են իմ ունկնդիրնե-
րը յուրացնում մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքները: Ձե՞՞ որ
մարքսիզմ-լենինիզմը կարելի է յուրացնել լոկ ձևականո-
րեն, կարելի է լավ անդիր անել բոլոր Փորմուլաները,
պատմական դեպքերն ու թվականները, բայց ընդամին հա-
մոզված մարքսիստ-լենինյան չդառնալ: Ի՞նչ եք կարծում
դուք—հնարավոր է այդ, թե ոչ: (Ձայներ տեղերից. «Հնա-
րավոր է»):

Մյուս կողմից, կարելի է Փորմուլաներ չիմանալ էլ,
բայց ըստ էութեան տիրապետել մարքսիզմ-լենինիզմի
ոգուն:

Եվ ահա իմ առջև են երկու այդպիսի ուսանողներ.
նրանցից մեկը բոլորը պատասխանում է անդիր, բայց երե-
վում է, որ նա մարքսիստ չէ, լենինյան չէ, իսկ մյուսն
ըստ արտաքինի կարծես թե այնքան էլ պարզորոշ չի պա-

տասխանում, բայց երբ մոտենում է որևէ մի հարցի, ապա ընկում է այն սկզբունքայնորեն, մարքսիզմ-լենինիզմի ոգով, որպես համոզված բոլշևիկ: Ես կարծում եմ, որ երկրորդ ուսանողին պետք է ավելի բարձր գնահատական նշանակել, քան առաջինին, որովհետև մեզ հարկավոր են ոչ թե տիրացուներ, այլ մարքսիստ-լենինյաններ: Ճիշտ է այս, թե ոչ: (Ձայներ տեղերից. «Ճիշտ է»):

Բայց որպեսզի մեր ուսանողները մարքսիզմ-լենինիզմի պրոպեդիստներ, համոզված բոլշևիկներ պատրաստենք, դրա համար հարկավոր է մարքսիզմ-լենինիզմի բուն իսկ դասավանդման մեջ դնել մեծ չափով մարքսիզմի ավյուր, կրակ: Եթե մարքսիզմ-լենինիզմի դասատուն վառվում է իր աշխատանքում, եթե նրա ամեն մի լեկցիան բոլշևիկի այբուբեն է, ապա ուրեմն կարելի է վստահ լինել, որ նա կըստեղծի մարքսիզմ-լենինիզմի բազմաթիվ պրոպեդիստներ:

Ընկերներ, դուք պետք է լինեք ոչ թե սոսի դասատուներ, այլ և քաղաքագետներ: Ձեզ մոտ է դալիս երիտասարդությունը: Նա խիստ դյուրընկալ է: Նայեցե՛ք անցյալը, ծանոթացե՛ք զանազան դիտությունների խոշոր պրոֆեսորներին կենսաբանությանը—և դուք կտեսնեք, թե ինչպես մեծ է եղել նրանց ազդեցությունը ուսանողության վրա: Ականավոր պրոֆեսորները միշտ խորը հետք են թողել իրենց աշակերտների սրտերում: Ձեզ վրա ընկած է բարոյական ամենամեծ պատասխանատվություն սովետական ինտելիգենցիայի ապագա կադրերի քաղաքական ձևավորման խնամով: Դուք պետք է տաք ձեր ունիկդերներին քաղաքական ուղղություն ամբողջ կյանքի համար: Ահա թե որն է ձեր տեղը՝ բուհերի ամբողջ պրոֆեսորական-դասատուական կոլեկտիվի մեջ:

Ես հասկանում եմ, ընկերներ, որ այդ բոլոր խնդիրները հաղթահարելը հեշտ չէ: Դրա համար ձեզնից յուրաքանչյուրը, բացի մարքսիզմ-լենինիզմ խմանալուց, պետք է խիստ շատ տվյալներ ունենա:

Մասնավորապես, մարքսիզմ-լենինիզմի դասատուները պետք է լինեն ամենակուլտուրական մարդիկ, կամ գոնե,

առավել կուլտուրական մարդկանցից մեկն իրենց ինստիտուտում: Դրա հետ միասին դուք պետք է լինեք շատ գիտակ մարդիկ: Իհարկե, կուլտուրականությունը և կրթվածությունը—դրանք միևնույն բանը չեն, այդ հասկացողությունները չեն զուգադիպում: Ի՞նչպես է ձեր կարծիքով—զուգադիպո՞ւմ են, թե չեն զուգադիպում: (Ձայներ տեղերից. «Իհարկե չեն զուգադիպում»):

Նշանակում է, այդ բանում մենք ձեզ հետ համաձայնություն եկանք. դուք պետք է լինեք և՛ ամենից ավելի կրթված և՛ ամենից ավելի կուլտուրական մարդիկ՝ ձեր բուհերում:

Կրթությունը հեշտություն է ձեռք բերվում: Այդ պետք է նվաճել անխոնջ աշխատանքում: Առանց լայն կրթվածություն չի կարելի մարքսիզմ-լենինիզմ դասավանդել՝ հույս ունենալով թեկուզ փոքրիկ հաջողության: Մարքսիզմ-լենինիզմի ի՞նչ դասատու կարող է ստացվել մի մարդուց, որը վստ է խմանում ՍՍՌՄ Ժողովուրդներին պատմությունը, ընդհանուր պատմությունը, բնագիտությունը, դրականությունը, փիլիսոփայությունը, արվեստի գանձանքը ճյուղերը և այլն:

Դուք, հավանորեն, լավ ծանոթ եք Կարլ Մարքսի այն տեսակետին, որոնք պարունակում են նրա հուշակավոր խրոնոլոգիական քաղվածքները: Սակայն Կարլ Մարքսը ապշեցնում է ո՛չ միայն պատմության վերաբերյալ, այլ և՛ մաթեմատիկայի, և՛ բնական գիտությունների, և՛ գրականության, և՛ արվեստների վերաբերյալ ունեցած իր գիտելիքներով և այլն և այլն: Ի՞նչ ասես որ չգիտեր Մարքսը: Ահա՛ թե ինչն է հաջողությունը: (Ծափահարություններ):

Լայն կրթվածությունը ձեզ հնարավորություն կտա հեշտությամբ ու հրապուրիչ կերպով կազմելու ձեր լեկցիաները: Դուք նկատեցե՛ք, որ «Համի(ր)Պ պատմության համառոտ դասընթացում» ժլատ ու չափազանց խորը կերպով են ձևակերպված առաջավոր ուսուցիչին թեորիայի հիմնական եզրակացություններն ու դրույթները: Եվ եթե դուք ուզում եք, որ այդ եզրակացություններն ու դրույթ-

ներն օրդանապես յուրացնի 18 տարեկան պատանին, ապա դրա համար անհրաժեշտ է, որ դուք ինքներդ ունենաք լաճն կրթվածություն: Օգտվելով ձեր կրթվածությունից, դուք կլարողանաք մարքսիզմ-լենինիզմի դասավանդման ընթացքում պատմական գուգահեռներ գտնել, դեղարվեստական պատկերներ մեջբերել, ցայտուն իլյուստրացիաներով պարզաբանել առանձին եզրակացությունները և դրույթները:

Ընդամին չի խանդարում ձեզ՝ հիշել ընկեր Ստալինի ցուցումն այն մասին, որ պարտիական կադրերը պետք է լրջորեն ուսումնասիրեն միջազգային քաղաքականությունը: Բացի մյուս բաներից նա, միջազգային քաղաքականությունը, ամենահարուստ նյութն է տալիս դասակարգային պայքարը հասկանալու համար:

Այդ ամենն զգալիորեն կհեշտացնի մարքսիզմ-լենինիզմի յուրացումը:

Եվ այդպես, ընկերներ, ձեզ վրա հսկայական պատասխանատվություն է ընկնում: Այստեղ հավաքվել են ամբողջ Սովետական Միությունից՝ բարձրագույն դպրոցի մարքսիզմ-լենինիզմի դասատուները: Հապա էլ ո՞րտեղ մշակել մարքսիզմ-լենինիզմի դասավանդման հարցերը, եթե ո՛չ մեր երկրում, եթե ո՛չ այստեղ—այս կոմպետենտ ժողովում:

Եվ ահա, ես կուզեի, որ դուք հաջող կերպով լուծեք այդ հարցերը և ամենամոտիկ ժամանակում պատշաճ բարձրության վրա դնեք մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքների դասավանդումը, որ մեր բուհերում մարքսիստական-լենինյան միտքն աղբյուրի պես բղխի, որ մեր բուհերը բաց թողնեն մարքսիզմ-լենինիզմով սպառազինված ամեն տեսակի մասնագետներ սոցիալիստական շինարարության զանազան ճյուղերի համար: Դրան էլ հենց ձգտում է մեր պարտին, դրան է ձգտում ընկեր Ստալինը: Ես կարծում եմ, որ ձեր կողմից դա ամենալավագույն օգնությունը կլինի մեր սոցիալիստական պետության ամրապնդման գործում, կոմու-

նիզմի կառուցման գործում: Տեսնում եք, ինչպես այստեղ ամեն ինչ շաղկապված է մեկը մյուսի հետ:

Որպես եզրափակումն, թույլ տվեք ցանկալ ձեզ լիակատար հաջողություն ինչպես այս խորհրդակցություն աշխատանքում, այնպես և ձեր հետագա դասատուական գործունեության մեջ: (Բուռն ծափահարություններ, բոլորը ուրի են կանգնում):

«Правда», 1940 թ. հուլիսի 25:

440
u

Ճ Ա Ռ
ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՑԻԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻԶՆԵՐԻ —
ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍՆԵՐԻ, ԻՆՓԵՆՆԵՐՆԵՐԻ, ԲԺԻՇԿ-
ՆԵՐԻ, ԱՐՏԻՍՏՆԵՐԻ, ՆԿԱՐԻԶՆԵՐԻ ԹԲԻԼԻՍԻԻ
ՀԱՄԱՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՄ

1940 թ. մայիսի 27-ին

Ընկերներ, ես ողջունում եմ ձեզ, որպես մեծ Սովետական Միության ինտելիգենցիայի առաջավոր ջոկատներից մեկին: (Բռնոն ծափահարությամբ):

Հեռավոր անցյալում մենք, բուլղարներս, բավականաչափ կռվել ենք ինտելիգենցիայի դեմ, որչափով որ նա բուրժուական ազդեցություն էր մտցնում բանվորական մասսաների մեջ, ժողովրդի լայն մասսաների մեջ, մի կողմ քաշելով բանվոր դասակարգին ուղիղ ռեպրեսիոն ճանապարհից:

Բայց դրա հետ միասին ես պետք է ասեմ, որ ժողովուրդը, առանձնապես բանվոր դասակարգը, միշտ բարձր էր գնահատում ինտելիգենցիայի գիտելիքները, միշտ ամենախորին հարգանք էր տալիս ինտելեկտուալ, մտավոր աշխատանքը, միշտ համակրանքի ու սիրո զգացմունքով էր վերաբերվում դեպի ինտելիգենցիայի լավագույն ներկայացուցիչները, որոնք լուսավորություն էին մտցնում մասսաների մեջ, և որոնք լայնացնում էին մասսաների քաղաքական մտահորիզոնը, որոնք օգնում էին զարգացնելու սոցիալիստական գիտակցությունը:

Սոցիալիստական ինտելիգենցիան կազմում էր ընդհանուր ինտելիգենցիայի սոսկ մի փոքր մասը: Նա բաղկա-

ցած էր աղնիվ մարդկանցից, որոնք իրենց կյանքի նպատակ էին դրել բանվոր դասակարգին ծառայելը, որոնք իրենց ամբողջ ուժերը տվել էին պրոգրեսիվ մարդկության լավագույն իդեալների իրականացման համար մղվող պայքարին: Նա հանդիսանում էր գիտական սոցիալիզմի իդեալների անցկացնողը Ռուսաստանի պրոլետարիատի մասսաների մեջ:

Առաջվա ժամանակներում, հին ցարական Ռուսաստանում ճնշված ժողովուրդներից միայն քչերն ունեին իրենց ինտելիգենցիան: Վեհապետական ռուս ազգի տիրապետող դասակարգերն անում էին ամեն ինչ, որպեսզի դժվարացնեն ու խանգարեն հպատակ ու ճնշված ժողովուրդների ազգային ինքնագիտակցության արթնացումը, ձգտելով թույլ չտալ նրանց մոտ սեփական ինտելիգենցիայի դոյացումը: Բայց եթե որոշ ժողովուրդների, չնայած ցարիզմի ամենատեսակ ճնշմանն ու հարստահարմանը, հաջողվում էր այնուամենայնիվ ստեղծել իր ինտելիգենցիան, ապա նա, որպես կանոն, ելվում էր իր սեփական ազգային հյուսիսի մեջ: Իսկ հայտնա՝ ճնշված ազգերի ինտելիգենցիան իր սահմանափակ միջոցներով կատարում էր ընդհանուր առմամբ նույն այն սոցիալական դերը, ինչ որ վեհապետական ազգի ինտելիգենցիան: Եվ որչափով որ առաջվա, հին ինտելիգենցիայի յուրաքանչյուր ազգային ջոկատ ծառայում էր իր ազգային բուրժուազիային, ապա համառուսաստանյան ինտելիգենցիայի տարբեր ազգային ջոկատների միջև մշտապես մղվում էր ազգային դաժան պայքար: Հետևաբար, առաջվա ժամանակներում ինտելիգենցիան մեր երկրում անջատված էր ու մասնատված: Նրա առանձին ազգային ջոկատների միջև իշխում էր թշնամության ու փոխադարձ անվստահության ոգին, որը նա փոխադրում էր իր ժողովրդի մասսաների մեջ, ինչպես այդ պահանջում էին ազգային բուրժուազիայի, հատկապես ռուսական բուրժուազիայի շահախնդրությունները:

Այլ է բանն այժմ, պրոլետարիատի դիկտատուրայի և սոցիալիզմի հպոխայում, երբ մեզնում միանգամ ընդ-

միշտ վերջ է տրված ամեն տեսակի ստրկութեան ու ճնշման, երբ մեզնում հաստատված է ժողովուրդների անկեղծ, անշահասեր ու անխախտելի բարեկամութիւն, երբ մենք ստեղծել ենք բոլոր ազգութիւնների բանավորների ու գյուղացիների միջից ելած մեր սեփական ինտելիգենցիան, այսինքն սոցիալիստական ինտելիգենցիան, որը նվիրված է իր մեծ բազմազգ սովետական ժողովրդին և լենինի—Ստալինի մեծ պարտիային: Եվ ահա այժմ, ինչպես ճիշտ կերպով նշեց ընկեր Ժգենտին, մեր ինտելիգենցիայի առաջ, ինտելեկտուալ աշխատանքի մարդկանց առաջ մեր երկրում բացվել է ստեղծագործութեան համար այնպիսի լայն ասպարեզ, որի մասին առաջ մինչև իսկ երազել չէր կարելի:

Առաջ, օրինակ, վրացական գրողը գրում էր վրացերեն լեզվով միայն վրաց ժողովրդի համար: Նույնիսկ խիստ ջնորհալի գրողին լայն ասպարեզ դուրս գալը, չասենք եվրոպական, այլ հենց ռուսական գրականութեան մեջ, մեծ դժվարութիւններ էր ներկայացնում, ընդհուպ մինչև ուստիկանական արգելքները: Բայց փաստորեն այն ժամանակ նա չէր ստեղծագործում նույնիսկ իր ժողովրդի համար: Իսկ այժմ նա իսկապես ստեղծագործում է վրաց ժողովրդի համար, իսկ դրա հետ միասին նաև ամբողջ 183-միլիոնանոց սովետական ժողովրդի համար: Դրանում էլ հենց արտահայտվում է սովետական իշխանութեան կարևորագույն առանձնահատկութիւններից մեկը, որը խորապես ինտերնացիոնալ է բուն իսկ իր բնույթով: Կարելի է համարձակ ասել, որ մեր ժամանակում վրացական, հայկական, բելո-ռուսական, ուկրաինական և ուզաձգ ազգային գրողի և ոչ մի արժեքավոր գեղարվեստական ստեղծագործութիւն զուր տեղը չի մնա, նա իսկույն ևեթ դուրս կթռչի համամիութենական ասպարեզ, նրան կարձագանդի ոչ միայն ռուս ժողովուրդը, այլև ամբողջ Սովետական Միութեան ժողովուրդները: Ահա թե ինչումն է կայանում նոր դրութիւնը:

Այդ նոր դրութիւնն, անկասկած, լայնացնում է ինտելեկտուալ աշխատանքի բնագավառի բոլոր աշխատող-

ների մտահորիզոնը և նվազեցնում է ազգային սահմանափակվածութիւնը: Չէ՞ որ այժմ նրանք բոլորն էլ ամբողջ թափով ձգտում են համամիութենական ասպարեզ: Դուք կարող եք չընել ամբողջ Սովետական Միութիւնը, հարցում անել բոլոր մարդկանց—և չեք գտնի մեկին, որը չցանկանա հիմնվել Մոսկվայում: Եթե գիտութեան կամ արվեստի բնագավառի այս կամ այն աշխատողը չափազանց աչքի է ընկնում, ապա նրան սովորաբար գրավում է Մոսկվան, ինչպես և այդ հարկ է: Եվ կարելի է համարձակ ասել, որ յուրաքանչյուր այդպիսի աշխատողի համար Մոսկվա փոխադրվելը հանդիսանում է սովորաբար ուրախ դիպիւթ, քանի որ յուրաքանչյուր ոք հասկանում է, որ Մոսկվան—դա իր մեծ հայրենիքի ուղեղն ու սիրտն է, դա անմահութեան քաղաքն է, դա հսկայական ասպարեզն է ստեղծագործական գործունեութեան համար: Բայց Մոսկվա փոխադրվելով, գիտութեան կամ արվեստի բնագավառի գործիչը չի կորցնում կապն իր ժողովրդի հետ, և այդ պատճառով էլ նա այնպես հեշտութեամբ թողնում է հայրենի երկիրը: Եթե ցարիզմի օրով ցարիզմին ծառայութեան անցնելու համար Պետերբուրգ փոխադրվելը նշանակում էր կապը կորցնել իր ժողովրդի հետ և հաղորդակից լինել ազգային կեղեքիչների հետ—ռուս մեծապետականութեանը, ապա մեր ժամանակում, ընդհակառակը, գիտութեան և արվեստի այս կամ այն աշխատողի Մոսկվա գնալը ոչ միայն չի թուլացնում, այլ էլ ամրապնդում է նրա կապն իր ժողովրդի հետ: Արտահայտվելով բարձր ոճով, կարելի է ասել, որ ժողովուրդը կարծես ուղարկում է իր լավագույն գավաթներին ինտելեկտուալ ստեղծագործութեան համամիութենական արեոպաղը, որպեսզի այնտեղ փայլի Վրաստանի փառքը ՍՍՌՄ բոլոր ժողովուրդների լավագույն ներկայացուցիչների համերաշխ անսամբլում: Այդ դրութիւնը ընդարձակում է մեր ինտելիգենցիայի մտահորիզոնը, ընդլայնում է նրա բոլոր զգացմունքների ու հայացքների ազգային շրջանակները: Ներկա մոմենտում մեր բոլոր գիտնականները, գրողները, նկարիչները ստեղծա-

գործում են ոչ թե միայն իրենց համար, ոչ թե միայն իրենց ժողովրդի համար, այլև ամբողջ սովետական ժողովրդի համար: Այդ ես համարում եմ սոցիալիստական ռեվոլյուցիայի ամենալուրջ նվաճումներից մեկը ինտելեկտուալ աշխատանքի բնագավառում:

Վրաց ինտելիգենցիան հանդիսանում է մեր սովետական ինտելիգենցիայի բաղկացուցիչ մասը: Մենք կառուցում ենք սովետական պետություն, կառուցում ենք կոմունիզմ ինտելիգենցիայի հետ միասին, նրա ակտիվ մասնակցությամբ: Հարկավ, մենք նշանակելիորեն առաջ ենք անցել այն բանի համեմատությամբ, ինչը որ կար երեկ կամ երեկ չէ մյուս օրը: Բայց մեր առաջ կանգնած են դեռ շատ խնդիրներ—և այն էլ ինչպիսի՜ խնդիրներ:

Ահա, օրինակ, Ռուսթավելու պողոտայի վրա կառուցված են սքանչելի, բարձր ճարտարապետական որակի շենքեր, առավելապես հասարակական օգտագործման համար: Հարկավոր է այդ փորձը և ստեղծագործական եռանդը գործադրել նաև բնակարանային շինարարության համար:

Դուք հասկանում եք, որ ես նկատի ունեմ ո՛չ թե հասարակական շենքերին ընդհանրապես հատուկ մեծավիթխաբության ընդօրինակումը, այլ այն, որ բնակելի տներն իրենց հերթին լինեն ճարտարապետության վերջին խոսքի գեղարվեստական մարմնացումը, որպեսզի դրանք չփչացան բնակիչների տրամադրությունը՝ աշխատանքից վերադառնալիս, որպեսզի դրանք չխեղաթյուրեն, չբխացնեն նրանց գեղարվեստական ճաշակը, այլ, ընդհակառակը, որպեսզի դրանք է՛լ ավելի բարձրացնեն նրանց տրամադրությունը, որպեսզի դրանք զարգացնեն ու կատարելագործեն նրանց գեղարվեստական ճաշակը, որպեսզի միաժամանակ դրանք համապատասխանեն բնակիչների բոլոր գործնական պահանջմունքներին:

Մենք ասում ենք, որ պայքարում ենք կոմունիզմի համար, կառուցում ենք կոմունիզմը:

Բայց ահա, ընկերներ, կոմունիզմ կառուցել այժմ—այդ նշանակում է ստեղծել հարմարություններ, արմա-

տացնել կուլտուրան, գեղեցկություն մտցնել յուրաքանչյուր սովետական քաղաքացու ամբողջ կենցաղում: Այդ կողմից արդյոք մենք չա՞տ բան ենք արել: Կարելի է ասել, որ աշխատանքն այդ իմաստով նշվում է միայն ընդհանուր գծերով: Եվ ահա վրացական ինտելիգենցիան, իմ տեսակետից, նույնպես պետք է ձեռք զարկի այդ աշխատանքին: Արտաքուստ այդ աշխատանքն այնպես փայլուն ու այնպես էֆեկտավոր չէ, ինչպես, ասենք, արտիստների ելույթը բեմի վրա, բայց նա բացառիկ նշանակություն ունի բնակչության ընդհանուր կուլտուրականության բարձրացման համար:

Ինտելիգենցիայի երկրորդ խնդիրը—դա գրագիտության բարձրացումն է: Ես նկատի ունեմ ոչ թե տարրական գրագիտությունն, այլ այն, որ մարդ կարողանա գրագետ կերպով շարադրել իր մտքերը: Փաստ է, որ սովետական կառավարությունը բացառիկ ուշադրություն է դարձնում գրագիտության բարձրացմանը մեր երկրում, որովհետև գրագիտությունը մարդկանց կուլտուրայի տարրական հիմքն է: Ինձ թվում է, վորտեղ էլ թեկուզ, համենայն դեպս այս բնագավառում ինտելիգենցիան պետք է նախամարտիկ լինի: Այն մարդիկ, որոնք իրենք տիրապետելով հարուստ գիտելիքների, գրագիտության պակաս են տեսնում իրենց համաքաղաքացիների մոտ, այդ մարդիկ պետք է ահագանդ խփեն, բառացիորեն՝ ահագանդ, նրանք պետք է ամբողջ եռանդով համընդհանուր գրագիտություն տարածեն, որպեսզի Սովետական Միությունը դարձնեն աշխարհում ամենալուրջագիտական երկիրը:

Այդ մեր ամբողջ ինտելիգենցիայի խորը հայրենասիրական պարտականությունն է:

Ինտելիգենցիայի երրորդ խնդիրը—դա մեր երկրի պաշտպանությունն ամեն կերպ ամրապնդելն է: Թվում է, թե այդ ամենից քիչ է վերաբերում ինտելիգենցիային, քանի որ մենք ունենք զինվորական մարդիկ, որոնք և դրանով զբաղվում են «չտատով»: Բայց դուք ինքներդ էլ տեսնում եք, թե ինչպիսի ձևեր ու մասշտաբներ է ընդունել

Ժամանակակից պատերազմը: Այդ ձևերն ու մասշտաբները բոլոր քաղաքացիներից պահանջում են շատ լուրջ նախնական նախապատրաստություն, ահագին որակավորում և բարձր հմտություն՝ պատերազմ վարելու գործում: Այդ պատճառով էլ ինտելիգենցիան, որպես բնակչության առավել գիտակից մասը, պետք է ամենից առաջ ինքն ամեն օր պատրաստվի և ուսումնասիրի ռազմական գործը: Իսկ բացի դրանից նա պետք է մասնաճյուղի մեջ համապատասխան աշխատանք ծավալի, լայնորեն տարածելով պատերազմի նորագույն փորձը: Եվ, վերջապես, մեր ինտելիգենցիան հանձին իր որոշ ջոկատների պետք է մաքսիմալ չափով ուժեղացնի ֆիսատանքը գյուտարարության ուղղությամբ, պաշտպանության ու հարձակման բոլոր հնարավոր միջոցների վատարելագործման ու ռացիոնալացման ուղղությամբ:

Մեր երկրի պաշտպանության ամրապնդումը—դա ամբողջ ժողովրդի, ամբողջ սովետական ինտելիգենցիայի գործն է: Գլխավորը—արմատացնել, ամուր արմատացնել ժողովրդի գիտակցության մեջ, որ երկրի պաշտպանությունը, նրա ռազմական նախապատրաստությունը դեռևս խաղաղ ժամանակ ՍՍՌՄ քաղաքացու ամենալուրջ պարտականություններից մեկն է: Սովետական ինտելիգենցիան պետք է նախամարտիկը, նախաձեռնողն ու ոգեշնչողը դառնա այդ հարցում:

Վրացական սովետական ինտելիգենցիան միութենական ինտելիգենցիայի օրգանական բաղկացուցիչ մասն է հանդիսանում:

Հոկտեմբերի հաղթանակի առաջին իսկ օրերից վրացական ինտելիգենցիայի վրա ընկան և ընդհանուր-միութենական պարտականություններ: Քանի դեռ կար ցարիզմը, վրացական ինտելիգենցիան կարող էր պատասխանատու չլինել ռուսականի փոխարեն: Այժմ բոլորովին այլ դրություն է: Այժմ ձեզ վրա ընկած են մի ամբողջ շարք ամենաթանկատեսականություն և ընդհանուր-միութենական խնդիրներ:

Ընկերներ, երբ ես թվում եմ այն խնդիրները, որ կանգնած են ձեր առաջ, ապա ես դրանով չեմ ուզում ասել այլ բան, բացի նրանից, որ այդ խնդիրների հաջող լուծման համար մղվող պայքարում ավելի հաճախ հանդիպեր վրաստանի փառապանծ անունը: Ես դրանով չեմ ուզում նմանապես փոքրացնել այն հսկայական աշխատանքը, որ կատարել է վրացական ինտելիգենցիան սովետական իշխանության դյուլության տարիներին: Այդ աշխատանքի մասին կարելի է դատել թեկուզ և այն կառուցումներով, որոնք կան այստեղ, Թբիլիսիում, ինչպես և Մոսկվայում ու Սովետական Միության մյուս խոշոր քաղաքներում: Ես ուզում եմ ասել միայն մի բան, որ մեզ հարկավոր է էլ ավելին: Մենք, բուլեիկներս, անհագուրդ ու անխոնջ մարդիկ ենք. որքան շատ ենք հասցնում անել, այնքան ավելի շատ ենք ձգտում անելու: Մեզնում իրոք ակորժակն ատա-մի տակին է: Եվ ես կարծում եմ, որ մեր այդ առանձնահատկությունը ոչ թե թուլացնում, այլ հրահրում, լայնացնում է բոլոր սովետական մարդկանց ստեղծագործական գործունեությունը:

Իսկ այժմ, ընկերներ, թույլ տվեք ամբողջ հոգով շնորհակալություն հայտնել ձեզ այն ջերմ զգացմունքների համար, որ դուք այնպես առատ ցուցադրեցիք ձեր հանդիպման ժամանակ ինձ հետ, որպես կենտրոնական իշխանության ներկայացուցչի և որպես մարդու: Ես սիրում եմ վրաստանը: Ես սիրեցի նրան այն սրահից, երբ ես առաջին անգամ եկա վրաստան, այսինքն երբ դեռևս երիտասարդ էի:

Ճիշտ է, երիտասարդները, ինչպես դուք գիտեք, վարդապետն տրամադրություն են ունենում: Բայց ահա անցել են տասնյակ տարիներ, իսկ իմ մեջ այդ վարդապետն տրամադրությունը մնացել է: Դրա հետ միասին իմ մեջ ամենալավագույն հիշողություններ են մնացել վրաստանի մասին: Եվ ես պետք է խոստովանեմ, որ միշտ ունեցել եմ մի փափագ—հենց որ հնարավորությունը ներկայանա—վերադառնալ վրաստան և այստեղ աշխատել: Ինչպես տես-

նում եք, այդ ինձ չի հաջողվել: (Ծափահարություններ):

Մեկ անգամ չէ, որ ես խորհել եմ, թե ինչո՞ւ համար ես այդպես սիրում եմ Վրաստանը: Եվ ինձ մոտ անսիրտության երկրպագություն է մեկ պատասխան. բանն այստեղ, իհարկե, երիտասարդության վարդապետական տրամադրություններն են, այլ այն, որ ինձ շատ է դուր եկել վրաց ժողովուրդը: Դրանից հետո ես եղել եմ և այլ վայրերում, բայց ինձնում չեն մնացել այդպիսի զգացմունքներ ու հիշողություններ: Իսկ չէ որ այն ժամանակ էլ նույնպես ես երիտասարդ էի: Վրաց ժողովուրդը, Վրաստանի բանվորներն ինձ վրա թողել են համակրանքի այնպիսի դրոշմ, որ ահա այժմ, երբ արդեն անցել է 40 տարի, այդ դրոշմն ամուր ապրում է իմ սրտում: (Բուռն ծափահարություններ):

Պատմելով իմ այդ էմոցիաների մասին, որոնք առաջացել են վրաց ժողովրդի և Վրաստանի բանվորների հետ շփվելուց, ես չեմ կարող լռել և այն համակրանքների մասին, որ վաղուց տածում եմ դեպի վրացական ինտելիգենցիան: Նա միշտ աչքի է ընկել ցարական ինքնակալության դեմ մղված, ժողովրդի գործի համար մղված պայքարում: Կարելի է հաշվել տասնյակ և հարյուրավոր մարդիկ, որոնք իրենց կյանքն են տվել այդ պայքարում: Ես արդեն չեմ խոսում այն մասին, որ վրաց ժողովուրդը տվել է մեծագույն համաշխարհային առաջնորդ—ընկեր Ստալին: (Բուռն ծափահարություններ: Բոլորը ոտքի են կանգնում):

Այս բոլորն, ընկերներ, պատահականություն չէ: Վրաց ժողովուրդը կուլտուրայով հնագույն ժողովուրդներից մեկն է մեր երկրում: Վրաց ժողովրդի կուլտուրան սաղմնավորվել է տակավին մինչքրիստոնեական էրայում: Նա զարգացել է աշխարհի հնագույն ու նորագույն կուլտուրաների փոխազդեցությամբ: Թերևս, ոչ մի կուլտուրա մեր երկրում չունի այնպիսի երկար պատմություն, ինչպես վրացական կուլտուրան: Անձամբ ինձ միշտ հափշտակել են վրացական հնություն հուշարձանները, վրաց արվեստը, վրաց գրականությունը: Երբ կարդում ես Ռուսթավելին, ապա մտածում ես. քիչ կդանվեն 700 տարի սրանից առաջ

ապրած գրողներ, ինչպես վրաց ժողովրդի այդ ազնիվ հանճարը: Այս ամենը մեզ ասում է այն մասին, որ վրաց ժողովուրդը հնուց իվեր օժտված է հսկայական ինտելեկտուալ ընդունակություններով: Եվ այդ պատճառով նա կարողացել է ստեղծել այդպիսի ինտելիգենցիա: Եվ այդ պատճառով նա մարդկությանը կարողացել է տալ մեծ Ստալին: (Բուռն ծափահարություններ: Բոլորը ոտքի են կանգնում):

Եվ ահա, ընկերներ, թույլ տվեք ինձ ցանկալ, որ վրացական ինտելիգենցիան ուժերի լիակատար լարումով տա այն ամենը, ինչ նա ունի, կոմունիզմի շինարարությունը՝ մեր կյանքի բոլոր ոլորտներում: (Բուռն ծափահարություններ):

Ընկերներ, ես կուղենայի մեկ անգամ էլ հանդիպել ձեզ հետ, և ես հույս ունեմ, որ այդպիսի երջանիկ հանդիպումներ լինեն: Մինչև այդ ժամանակը, ես հավատացած եմ, դուք նոր հաջողություններ ձեռք բերած կլինեք կոմունիզմի համար մղվող պայքարում: (Բուռն ծափահարություններ: Բոլորը ոտքի են կանգնում):

«Заря Востока», 1940 թ. հունիսի 29:

**ՀԱՌԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՊԻՈՆԵՐՆԵՐԻ ՄԵՋ ՏԱՐՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ԳԾՈՎ ՀԱՄԼԿԵՄ ՄԱՐԶԿՈՄՆԵՐԻ
ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆԵՐԻ ՇԵՏ ՀԱՄԼԿԵՄ
ԿԵՆՏԿՈՄԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆԸ**

1940 թ. մայիսի 8-ին

Ընկերներ, ես չէի ուզում ելույթ ունենալ, բայց ընկեր Միխայլովն ասում է, որ առանց դրան չի լինի: Իսկ ի՞նչ ասել ձեզ ներկա խորհրդակցության կապակցությամբ: Ինձ թվում է, որ ձեր գեկուցումներում պակասում են խիստ էական շատ տարրեր:

Դուք ՀամԼԿԵՄ մարզկոմների քարտուղարներ եք դըպրոցական երիտասարդության և պիոներների մեջ տարվող աշխատանքի գծով: Ես կուզեի հասկանալ, թե ի՞նչ է նշանակում այդ: Ես վախենում եմ ինձ հին մարդ կոչել, բայց այնուամենայնիվ ես մոտ եմ դրան և դրա համար էլ գործառում եմ հին համեմատություններ: Ի՞նչ տեղ կարելի կլինեի գտնել ձեզ համար հին լուսավորության միևնույն տրուկյան մեջ: Ես փնտռեցի, փնտռեցի և ոչինչ չգտա նույնիսկ մոտավորապես հարմար:

Պետք է կարծել, որ ձեր խնդիրը, հիմնական խնդիրը— դա դպրոցը, ուսուցչական միջավայրը քաղաքականապես թափանցելն է, այն հաշվով, որպեսզի օգնեք պարտիային ու սովետական իշխանությանը՝ սովետական երեխաների կոմունիստական դաստիարակության գործում: Ահա այստեղ հանդես եկան շատ ընկերներ և գեկուցումներ արին

իրենց աշխատանքի մասին: Զգացվում է, որ ներկա խորհրդակցությանը հավաքվել են կուլտուրական մարդիկ, կրթություն ունեցող մարդիկ: Ես կարող եմ նշել, որ գեկուցումները դուք լավ եք անում: Առավել փայլուն գեկուցում արեց Բելոուսիայի կոմսոմոլի Կենտկոմի քարտուղարը: Բայց ես կարծում եմ, որ նա կարող էր մի ուրիշ գեկուցում անել, եթե չվախենար ինքնուրույնությունից: Ըստ էության նրա գեկուցումը չէր տարբերվում մյուս գեկուցումներից: Բովանդակության իմաստով ձեր բոլոր գեկուցումները միատեսակ են: Ինչո՞ւ են միատեսակ: Որովհետև դրանք կրում են, այսպես ասած, կազմակերպական-վարչական-կարգապահական բնույթ: Դուք բոլորդ այստեղ խոսում էիք հսկողության տեսակետով և իշխանավորի տոնով: Այդ առաջին խոշոր թերությունն է:

Բավականին հատկանշական է, որ ձեզնից ոչ մեկը կանգ չառավ դասավանդման մեթոդիկայի վրա, ոչ մի մարդ ոչ մի խոսք չասաց սովետական ուսուցչության ընդհանուր կուլտուրական մակարդակի մասին և առանձնապես կոմերիտական-ուսուցիչների, որոնք պետք է առաջատար դեմքերը լինեն դպրոցում: Ես ձեզ հարցնում եմ. հանդիպե՞լ եք դուք արդյոք կոմերիտական ուսուցիչների մեջ այդպիսի առաջատար մարդկանց՝ մանկավարժության կամ թե դպրոցական աշխատանքի մի որևէ այլ բնագավառում: Եթե հանդիպել եք, ապա ուրեմն այդ մասին հարկավոր էր ասել: Իսկ եթե չեք հանդիպել, ապա ուրեմն այդ խայտառակություն է ձեզ համար: Զե՞ որ այդպիսի մարդիկ անկասկած կան մեր դպրոցում, չի կարող պատահել, որ նրանք չլինեն: Այդ շատ կարևոր հարց է: Մինչդեռ դա կարծես թե չի էլ կանգնած ձեր տեսադաշտում: Քանի որ դուք աչքաթող եք արել այդ հարցը, ապա այդ նշանակում է, որ ձեր դերը դուք հասկացել եք դեռևս ոչ բոլորովին:

Լինել կոմսոմոլի կազմակերպության քարտուղար դըպրոցական երիտասարդության ու պիոներների մեջ տարվող աշխատանքի գծով—այդ նշանակում է օրինակ լինել հայրուհավոր ու հազարավոր ուսուցիչների համար: Զե՞ որ

դուք ինքներդ ասացիք այստեղ, որ մեզ մոտ ուսուցիչներին 30 տոկոսից ոչ պակասը կոմերիտական հասակի են: Դե՛հ, իսկ եթե նրանք օրինակ են վերցնում ձեզնից, ապա, հավանաբար, նրանք նույնպիսի կազմակերպական-վարչական-կարգապահական ղեկուցումներ են անում: Դժբախտաբար, ձեզնից և ո՛չ մեկը չասաց, թե ինչպես են ապրում ու աշխատում կոմերիտական ուսուցիչները: Այդ երկրորդ խոշոր թերութունն է:

Այնուհետև: Եթե դուք ձգտում եք կարգ ու կանոն մտցնել դպրոցում, իսկ դրան անհրաժեշտ է ձգտել, ապա այդ պահանջում է ամենից առաջ բարձրացնել ուսուցչի հեղինակությունը: Ես չեմ վերցնում առանձնակի դեպքեր, երբ հանդիպում են ուսուցիչներ, որոնք հեղինակություն չունեն կա՛մ այն պատճառով, որ թույլ են իմանում իրենց առարկան, կա՛մ այն պատճառով, որ իրենց առարկան լավ իմանալով հանդերձ, չեն կարողանում այն ավանդել, կա՛մ այն պատճառով, որ ընդհանրապես աշխատում են երեքալու: Ես վերցնում եմ այն դեպքերը, երբ առկա են ուսուցիչների հեղինակության աճման համար օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ պայմանները, և հարց եմ տալիս ձեզ. դուք ի՞նչ եք արել այդ հեղինակությունը բարձրացնելու ու ամրապնդելու համար: Դժբախտաբար, դուք ամենևին կանգ չառաք այդ հարցի վրա, դուք նույնիսկ չպատմեցիք՝ բարձրանո՞ւմ է արդյոք ընդհանրապես, թե չի բարձրանում ուսուցիչների հեղինակությունը, իսկ եթե բարձրանում է, ապա ուրեմն այդ ի՞նչպես է ապահովվում, ի՞նչ ճանապարհներով է ձեռք բերվում: Այդ երրորդ խոշոր թերութունն է:

Այնուհետև: Ես գտնում եմ, որ կոմսոմոլի կոմիտեները՝ դպրոցական երիտասարդության ու պիոներների մեջ աշխատանք տանելու գծով աշխատող քարտուղարները պետք է լինեն շատ կուլտուրական մարդիկ: Սրանով ես բոլորովին չեմ ուզում ասել, որ դուք պետք է լինեք նեղ մասնագետներ—մանկավարժներ: Ո՛չ, այդ մասին չէ խոսքը: Թերևս, եթե դուք լինեք նեղ մասնագետներ—մանկավարժ—

ներ, ապա կարող եք ինչ—որ բան նույնիսկ փչացնել ձեր աշխատանքում: Դուք պետք է լինեք բարձր-կուլտուրական մարդիկ ընդհանուր էրուդիցիայի իմաստով, այսինքն դուք պետք է հիմնավորապես ծանոթ լինեք դպրոցական գործի հիմնական հարցերի վերաբերյալ, դիտություն, արվեստի ու տեխնիկայի հիմնական ճյուղերի վերաբերյալ ընդհանուր ու մասնագիտական աշխատություններին, դուք պետք է լավ իմանաք գեղարվեստական գրականությունը և այլն, որովհետև դուք օրինակ եք հանդիսանում կոմերիտական ուսուցիչների համար: Դուք պետք է բարձր-կուլտուրական լինեք՝ ուսուցիչների հետ ճիշտ վարվել կարողանալու իմաստով, ընդհանրապես մարդկանց հետ վարվել կարողանալու իմաստով, տակտի իմաստով: Եթե դուք տիրապետեք կուլտուրայի այդ տարրերին, ապա դուք ավելի հեշտ ու ավելի շուտ կիմանաք սովետական ուսուցչության հոգեկան պահանջմունքներն ու շահերը, դուք առանց դժվարության կիմանաք, թե մարդիկ ինչ են կարդում, ինչպիսի աշխատություններ են ամենից ավելի սիրում, ինչպես են վերաբերվում գրականությանն առհասարակ, և, վերջապես, ձեզ համար ավելի հեշտ կլինի իմանալ ուսուցչության ու դրա դրոցականների տրամադրությունը: Միայն այն ժամանակ դուք կդառնաք պարտիայի ու սովետական իշխանության իսկական օգնականները դպրոցականների կոմունիստական դաստիարակության գործում: Դժբախտաբար, այդ մասին դուք նույնպես ոչինչ չասացիք: Այդ չորրորդ խոշոր թերութունն է:

Ինձ թվում է, որ դուք պետք է ձեր ղեկուցումներն անեք բոլորովին այլ կերպ: Դատելով շատ տվյալներով և մասնավորապես նրանով, որ դուք զուրկ չեք պերճախոսության շնորհքից, այդ բանին ձեր ուժը լիովին կպատի: Ճիշտ է, դրա համար հարկավոր կլինի լրջորեն աշխատել, շատ բանի խորամուխ լինել, քանի որ այստեղ ձեզ կհետամտի վտանգը, այստեղ կարող են լինել վիժեցումներ, սխալներ: Բայց կոմերիտականներին սաղական չէ վախենալ դժվարություններից և տեղի տալ վտանգներին

առաջ: Ձեր ելույթներում պետք է աղբյուրի պես խիտ ստեղծագործ միտքն ու նախաձեռնությունը: Իհարկե, երբ այդ անհրաժեշտ է, ապա հարկավոր է և ունենալ կազմակերպական-վարչական-կարգապահական թեքում զեկուցման մեջ, բայց այնուամենայնիվ դա հարկավոր է լցնել քաղաքական բովանդակությամբ և ձգտել, որպեսզի զեկուցում մից հորդեն այն կուլտուրական արժեքները, որոնք աճում ու զարգանում են սովորողներին մեջ, ուսուցչիններին մեջ:

Առանձնապես ես ուզում եմ դիմել կին-կոմերիտականներին: Ընկերներ, ժողովրդական լուսավորությունը դրանց վրա կոմերիտական աշխատողներին մեջ դուր ամենից ավելի կուլտուրական մարդիկն են, որովհետև կուլտուրական երիտասարդներին մենք մշտապես քաջում-տանում ենք բոլոր մյուս տեղերը, սկսած ավիացիայից և վերջացրած հանքային գործով: Ժողովրդական լուսավորության բնագավառում ամենից ավելի աշխատում են կին-կոմերիտականներ: Ըստ բանի էությունը ժողովրդական լուսավորության ասպարեզը տրված է ձեզ, կին-կոմերիտականներին «կապալով» և ձեզ վրա է ընկնում գլխավոր պատասխանատվությունը դպրոցի համար: Այդ պատճառով էլ դուք առաջին հերթին պետք է բարձրացնեք կոմերիտական հասակի ուսուցչներին կուլտուրական մակարդակը, որոնք մեզ մոտ այնպես չատ են:

Այստեղ խոսեցին մի ուսուցչուհու մասին, որը չի լուծել խնդիրը և որին այդ պատճառով համարում են վատ ուսուցչուհի: Այդ մեխանիկական, բացարձակապես սխալ մոտեցում է: Իսկ ո՞րտեղ մենք գտնենք այնպիսի վերստին ողններ, որոնք կարողանային լուծել ամեն մի խնդիր: Ահա իմ որդին դասատու էր մի միջնակարգ ուսումնական հաստատությունում: Մի անգամ ես հարցրի նրան.

— Դու ի վիճակի՞ ես արդյոք պատասխանելու այն բոլոր հարցերին, որոնք ծագում են դպրոցականների մոտ քո առարկայի դժուր:

Նա ասում է.

— Մի՞թե ես կարող եմ բոլոր հարցերին պատասխանել: Երբ ինձ հարցնում են և ես չեմ կարող պատասխանել, այն ժամանակ ես ասում եմ. հիմա չեմ կարող պատասխանել ձեր այդ հարցին, ես կպատասխանեմ հետևյալ անգամ:

Իհարկե, երբ ուսուցչին նայում են 40 խորամանկ մանկական աչքեր, որոնցից կայծկլտում է նենգ միտքը՝ «այ, մենք քեզ նեղն ենք դեցել», այն ժամանակ ուսուցչի համար հեշտ չէ: Բայց այնուամենայնիվ ուսուցչի պարտավոր է ուղղակի ասել աշակերտներին. այժմ այդ հարցին ես չեմ կարող պատասխանել, որովհետև չգիտեմ, իսկ հետևյալ անգամ կաշխատեմ ամեն ինչ պարզաբանել: Ըստիս, այդ կլինի մանկավարժի ազնիվ մոտեցումն աշակերտներին, իսկ աշակերտներին հարկավոր է վարժեցնել ազնվությամբ:

Իմ տանը վեց հոգի բարձրագույն կրթությամբ են, նրանց մեծ մասը—ինժեներներ են, հետևաբար մաթեմատիկան պետք է լավ իմանան: Բանն այն ժամանակ էր, երբ իմ ամենակրտսեր դուստրը սովորում էր դեռևս միջնակարգ դպրոցում: Պատահում էր, որ նա նստում էր դասերին և սկսում էր խնդիր լուծել: Ավագ տղաներս մեկը մյուսից առաջ ընկնելով սկսում էին նրան օգնել: Բոլորը լուծում էին խնդիրը և, երևակայեք, երբեմն չէին կարողանում միանգամից լուծել—մոռացած էին լինում: Թվում էր, թե հենց նրանք է, որ պետք է գլուխ հանեին—ախր նրանք ինժեներներ են և լավ գիտեն մաթեմատիկան: Մալիսն ձախողվում էին: Նշանակում է, այդպիսի առանձին դիպածներով դեռևս չի կարելի դատել, թե մարդ գիտե իր առարկան, թե չգիտե, լավ ուսուցիչ է նա, թե վատ:

Ուսուցչի հեղինակությունը միմիայն վարչական ճանապարհով բարձրացնել չի կարելի: Բայց ահա երբ մենք տեսնում ենք, որ սկսում են այս-ինչ կամ այն-ինչ ուսուցչին խայթել, ապա այստեղ հարկ կա միջամտության, այլապես դրանով խախտվում է ոչ միայն տվյալ ուսուցչի հեղինակությունը, այլև ընդհանրապես ուսուցչություն:

Եթե մենք ուզում ենք բարձրացնել ուսուցչի հեղինակութիւնը, ապա հարկավոր է այդ հարցին մոտենալ խիստ զգուշաբար: Իհարկե, վատ է, երբ ուսուցչին ասում է, թե նա առանց ակնոցի չի տեսնում, իսկ ինքն ընդհանրապես ակնոց չի կրում: Բայց դրա հետ միասին պետք է հիշել, որ աշխարհում չի եղել և չկա մի այնպիսի իմաստուն, որ կարողանար պատասխանել ամեն մի հարցի: Ուսուցչի հեղինակութիւնը պետք է բարձրացնել բնակչութեան բոլոր հասակային միջնախավերում դեպի նա խորը հարգանք դաստիարակելու ճանապարհով, նրա շուրջը ընդհանուր հարգանքի լուսաստակ ստեղծելու ճանապարհով:

Այ, ինձ թիւում է, որ հարկավոր է դասավանդել կոմերիտական գծով ոչ թե որպես պաշտոնական շրջաբերական, այլ որպես չգրված օրենք, որը պետք է դառնա մեր ամբողջ կոմսոմոլի տրադիցիան: Եւ դուք, կոմսոմոլի կոմիտեները՝ դպրոցական երիտասարդութեան և պիոներներին մեջ աշխատանք տանելու գծով աշխատող քարտուղարներդ, պետք է լինեք այդ օրենքի առաջին և ամենանախանձախնդիր անցկացնողները, որովհետեւ ուսուցչի հեղինակութեան բարձրացումը—դա մեր պարտիայի ու կոմսոմոլի ընդհանուր գիծն է:

Այստեղ շատ խոսեցին դպրոցականների առաջադիմութեան մասին և մեջ բերին դանադան տոկոսներ: Իհարկե, տոկոսները նշանակութիւն ունեն ընդհանուր պատկերը պարզելու համար: Բայց դուք հո ժողկրթբաժնի վարիչներ չեք: Ընդամին այդ տոկոսները դուք ձեռք եք բերում առանց հատուկ աշխատանքի, պահանջելով դրանք պատրաստի ձևով՝ ուսուցիչներից և դպրոցների գերեկտորներից: Հետեաբար, ձեզ հարկ չի լինում կատարել նույնիսկ տարրական հաշվային աշխատանք: Խղճով ասած, ես ձեզնից անհամեմատ ավելին էի սպասում: Ես սպասում էի, որ դուք կպատմեք, թե ինչ է ծածկվում այդ տոկոսների հետեւում: Դուք պետք է տայիք դրութեան վերլուծութիւնը թեկուզ և մանկավարժական տեսակետից: Բայց ոչ մի այդպիսի բան ես չլսեցի ձեզնից:

Մենք հիանալի կերպով դիտենք, որ մի ուսուցչից դերադանց զնահատական ստանալը շատ հեշտ է, իսկ մյուսսից՝ շատ դժվար: Լինում են նույնիսկ այնպիսի ուսուցիչներ, որոնք սկզբունքորեն չեն դնում գերադանց զնահատականներ, հայտարարելով, որ առարկան իրենք միայն դիտեն «գերադանց»: Բայց նույնպես և այստեղ հարկավոր է հասկանալ: Մեզ մոտ կան հրաշալի մանկավարժներ, հատկապես հները, որոնք խիստ սիրում են իրենց առաջկան, հրապուրվում են իրենց առարկայով, լավ ավանդում են այն: Դպրոցականները խորապես հարգում ու սիրում են այդպիսի ուսուցիչներին, իսկ նրանց հետ միասին և նրանց առարկան: Թեպետեւ այդ ուսուցիչները իրենց զնահատականները դնում են զիջողաբար, բայց կարելի է ապրիորի առեւ, որ աշակերտները նրանց առարկան դիտեն անհամեմատ ավելի լավ, քան այն դասատուներին առարկան, որոնք հնարավոր են գտնում գերադանց զնահատական դնել միայն իրենք իրենց: Ահա այս կողմի վրա դուք նույնպես ուշադրութիւն չդարձրիք:

Ընդհանրապես ես մի փոքր զարմացած եմ, որ դուք տահմանափակվեցիք միայն ձևական հաշվետվութեամբ:

Արտահայտվելով մեր քննադատների լեզվով, ձեր գերեզմանները կրում են ավելի շուտ ֆորմալիստական բնույթ, քան սոցիալիստական ռեալիզմի բնույթ: Կարծեմ, իրյուսովն է ասել. «Ես այն պատճառով եմ սիրում երիտասարդութեանը, որ հենվելով նրա վրա, կարելի է առաջ շարժվել»: Եւ այդ ճիշտ է: Մինչդեռ ձեզ մոտ շարժումը դեպի առաջ աննշան է, թեպետեւ դրա համար մեծ հնարավորութիւններ կան: Դուք հո ժողկրթբաժնի վարիչներ չեք, որոնք ծանրաբեռնված են վարչատնտեսական դործերով, սկսած վերանորոգումից և վերջացրած դպրոցի կարգապահութեամբ: Դուք համեմատաբար ավելի շատ ազատ ժամանակ ունեք, քան ժողկրթբաժնիներին վարիչները: Դուք պարտիայի ու սովետական իշխանութեան օգնականներն եք հանդիսանում ոչ այնքան դպրոցների վերանորոգման գծով,—թեպետեւ այստեղ դուք պետք է օգնեք,

եբբ այդ պահանջվում է,—որքան որ հասունացող սերունդի կոմունիստական դաստիարակության կազմակերպման ու ապահովման դժուր: Դուք, վերջապես, ոչ թե անկողմնակալ գիտողներ եք, այլ, ինչպես ես ենթադրում եմ, բողոքական սովետական հայրենասերներ: Եռանդը ձեզնում պետք է եռա, իսկ եթե այն չի եռում, ապա դուք էլ ի՞նչ երիտասարդություն եք, էլ ի՞նչ սովետական հայրենասերներ: Դուք պետք է ձգտեք առաջ ու առաջ, դուք պետք է որոպա յուրաքանչյուր նոր ակտումը հարց: Սակայն դրա համար, մեկ անգամ ես կրկնում եմ, դուք պետք է ունենաք մեծ կուլտուրա: Եթե այդ իմ ձեռքին լինեք, ես կստիպվեմ ձեզ օրական առնվազն հինգ ժամ կարդալ գրականություն (գեղարվեստական, արվեստի, գիտության, տեխնիկայի գանազան հարցերի վերաբերյալ և այլն), որպեսզի դուք լինեք գրագետ, կուլտուրական, կրթված, որպեսզի ուզածը սկզբունքային ու գործնական հարցը ծագելիս ուսուցիչն զգար. օ՛, այստեղ Գիտությունների Ակադեմիայի հոտ է փչում: Այ, այն ժամանակ էլ ձեր հեղինակությունը մեկին կբարձրանա ուսուցչության աչքում:

Որքան ես գիտեմ, ձևականորեն դուք իշխանություն չունեք դպրոցի վրա, բայց դուք կարող եք հակադասազդեցություն ունենալ դպրոցի վրա, և այդ իմաստով պարտիան ձեզնից մեծ ու արդյունավետ աշխատանք է սպասում: Դրա համար, նորից ու նորից եմ կրկնում, կոմսոմոլի կոմիտեների՝ դպրոցական երիտասարդության և պիոներների մեջ աշխատանք տանելու գծով աշխատող քարտուղարները պետք է լինեն բարձր-կուլտուրական մարդիկ, ըստ էության նրանք պետք է իրենց կուլտուրայով առաջինը լինեն մանկավարժական միջավայրում:

Կուլտուրայի հետ միասին դուք պետք է դպրոց մտցնեք նաև բուլեհիկյան պարտիականությունը: Ի՞նչ է նշանակում պարտիականություն մտցնել: Այժմ կարճես թե գործը խիստ հասարակ ու պարզ է դարձել. կա «Համգ(բ)Պ պատմության համառոտ դասընթաց», ուսումնասիրի՛ր դասագիրքը—և բանը վերջացած է: Սակայն, ընկերներ՛ր, դասա-

գիրքը միայն դասագիրք է, և պարտիականություն սովորեցնել հարկավոր է ոչ միայն լոկ դասագրքով: Անշուշտ, «Համգ(բ)Պ պատմության համառոտ դասընթացը» հանդիսանում է մարքսիստական-լենինյան աշխարհայացքի դար-դացման հզոր գեներ: Բայց չէ՞ որ բացի դրանից հարկավոր է, որպեսզի մարդ ոչ միայն պարտիայի պատմությունը ըմբռնի մարքսիստորեն, այլ որպեսզի նա մարքսիստորեն ըմբռնի ընդհանրապես և՛ աշխատանքը, և՛ կենցաղը, և՛ կյանքը, որպեսզի նա պարտիականորեն, բուլեհիկորեն մոտենա այն կոնկրետ հարցերին, որոնք ծագում են ամեն օր և ամեն քայլափոխում:

Մինչդեռ երբ դուք սերտում եք դասագիրքը, ապա երբեմն վախենում եք դուրս դալ նրա առանձին պարագրաֆների շրջանակներից: Բայց եթե դուք սահմանափակվեք այդ շրջանակներով, ապա դուք կլինեք վատ մարքսիստներ, որովհետև յուրաքանչյուր պարագրաֆը ոչ թե դոգմա է, այլ գործողության գեղարվեստություն: Բուլեհիկյան պարտիայի պատմությունն ուսումնասիրելիս ցանկալի է այդ պարագրաֆները հագեցնել ոչ միայն անցյալի վառ տերով, այլև այսօրվան օրվա բովանդակությամբ, նրանց էությունը պարզելով նաև ժամանակակից կյանքի օրինակներով:

Ահա այստեղ, օրինակ, ասացին, որ եղել է անձնաստրանություն: Եթե ես դասավանդեի պարտիայի պատմությունը, ապա ես միգուցե պատմության և վատ դասատու լինեի, բայց դրա փոխարեն արդեն անպայման կկաշեի այդ դեպքից և լայնորեն կշարադրեի համապատասխան պարագրաֆը: Ես ցույց կտայի, որ այդ կոմունիստը վարվել է ո՛չ մարքսիստորեն, որ նա ըստ ետևի ոչ թե կոմունիստ է, այլ միայն իրեն անվանել է կոմունիստ, որովհետև կոմունիստը չի կարող այդպես գործել: Եթե դուք այդպես ուսումնասիրեք պարտիայի պատմությունը, ապա, դուք իրոք կաճեք, այսինքն՝ ոչ միայն. կամբարանդեք ձեր գիտելիքները մեր պարտիայի պատմության վերաբերյալ, այլև ձեր գիտակցության մեջ կհաստատեք կոմունիստական

սկզբունքները, տվյալ դեպքում—պրոլետարական, կոմունիստական էթիկան:

Եթե դուք, կոմսոմոլի կոմիտեներին՝ դպրոցական երկտասարկության և պիոներների մեջ աշխատանք տանելու գծով աշխատող քարտուղարները, որպես ղեկավարներ, վախենաք այդ հարցերից, ապա ձեզ համար շատ դժվար կլինի: Դուք պետք է համարձակորեն բարձրացնեք այդ հարցերը մանկավարժական միջավայրում, ձգտելով հասնել մարքսիստական լուծման:

Տեսնում եք, ընկերներ՛ր, ես բարձր գնահատեցի ձեր դերն ու ձեր նշանակությունը: Բայց այդ ձեզ վրա մեծ պատասխանատվություն է դնում: Մասնավորապես այդ պահանջում է ձեզանից այն, ինչի մասին ես խոսեցի ամենակզբում,—որպեսզի ձեր ղեկուցումները լցված լինեն քաղաքական բովանդակությամբ, որպեսզի նրանք իրոք լինեն պարտիական ղեկուցումներ: Այդ ձեզ համար կլինի մարքսիզմի, իսկական մարքսիզմի առաջին դասը: Եվ ահա, եթե դուք հասնեք այդ բանին, եթե դուք հաղթահարեք տրաֆարետայնությունն ու դոգմատիզմը ղեկուցումներում, ապա այդ անխուսափելիորեն կանդրադառնա և ձեր ամբողջ աշխատանքում: (Բուռն ծափահարություններ):

Հրապարակվում է առաջին անգամ:

ՃԱՌ՝ ՄՈՍԿՎԱ ՔԱՂԱՔԻ ԲԱՌԻՄԱՆԻ ՌԱՅՈՆԻ ԼՐԻՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՈՒԹԵՐՈՐԴ, ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԵՎ ՏԱՍԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆԸ

1940 թ. ապրիլի 7-ին

Ընկերներ՛ր, ես չեմ կարող այլ ցանկություններ ունենալ, ինչպես և դուք բոլորդ, բացի այն, որ դուք լավ սովորեք: Այդ ընդհանուր լինողությունն է, հայրերի ու մայրերի ցանկությունը, կառավարություն, մանկավարժներ, ավագ սերնդի ցանկությունը:

Բայց բանը, իհարկե, բարի ցանկությունները չեն, այլ այն, որ ձեզ հարկավոր է սովորել և լրջորեն սովորել: Դպրոցը—այդ այն միակ տեղն է, որը վարժեցնում է ձեզ սխտեմատիկորեն աշխատելու: Ինչքան էլ մարդ ձգտի անկախ դպրոցից, առանց դպրոցի, ինքն իրեն, ստանալ ղեկավարներ, նա, այնուամենայնիվ, ինչպես ասում են, ինքնուրույն կլինի:

Ոմանք մտածում են. դեհ, ինչ բան է դպրոցը,—եթե ես ավարտեմ դպրոցը և ոչ առանձնապես լավ, ապա այդ չէ՞ որ կ'ընչվի միմիայն ատեստատում, և ո'չ կ'յանքում: Ով այդպես է մտածում, նա, իհարկե, իրավացի է: Դպրոցը մարդու տալիս է սխտեմատիկացիայի ենթարկված գիտելիքներ, նրան նախապատրաստելով որակյալ աշխատանքի համար: Իսկ ձեր մեծամասնությունը կլինի, հավանաբար, որակյալ աշխատողներ: Այդ պատճառով էլ ձեզ հարկավոր է համալորեն, հաստատակամորեն սովորել ու սովորել:

Ով ուզում է ապագայում որակյալ աշխատող լինել, նա պետք է անցնի սովետական դպրոցը, սովորի սխտեմատիկաբար աշխատել գրքի վրա և ինքն իր վրա: Ով չանցնի դպրոցը, նրա համար դժվար կլինի կյանքում, նրա համար հետո դժվար կլինի աշխատելը: Այդ թերությունը, այսինքն սխտեմատիկացիայի ենթարկված գիտելիքների ու ընտելությունների բացակայությունը դեպի սխտեմատիկ աշխատանքը, միշտ և ամեն բանում կարտահայտվի, մշտապես ձեռք կհետապնդի կրնկակոխ, ինչպես սովերը: Այս, լավ՛լի բայց, ես զգացել եմ և զգում եմ ինձ վրա մինչև այժմ: Ուստի հարկավոր է օգտադործել դպրոցը—առաջինից մինչև յոթերորդ կամ մինչև իններորդ դասարանը—որքան կարելի է ավելի լրիվ՝ որպես սխտեմատիկացիայի ենթարկված գիտելիքների վճռողական աղբյուր:

Բոլոր դպրոցականները պետք է հիշեն, որ միայն այն մարդը կունենա որևէ նշանակություն հասարակական և պետական կյանքում, ամեն մի օգտակար ասպարեզում, ով կարողանում է աշխատել սխտեմատիկորեն, գործիմացությամբ: Իսկ այն մարդիկ, որոնք փայլում են միայն մակերեսային կուլտուրականությամբ, որոնք ձեռք են բերում լուրջ արտաքին կուլտուրական փայլ, Օնեգինի տիպի մարդիկ, որոնք ընդունակ են խոսելու ամեն ինչի մասին քիչ ու միչ և ոչինչ էական բան չգիտեն,—այդպիսի մարդիկ նշանակելի դեր չեն խաղում և չեն խաղա սովետական հասարակության ու պետության կյանքում:

Այս ամբիոնից այսօր ելույթ ունեցան ուսման գերագանցիկները: Ես պետք է ասեմ ձեզ, ընկեր գերագանցիկներ, որ դուք խոսում եք լավ, գեղեցիկ, բայց—ներեցե՛ք շիտակ լինելու համար—բոլորովին ո՛չ օրիգինալ կերպով: Անշուշտ, այսպիսի շիտակությունը վերապրական է ձեզ համար, բայց ես այդ ասում եմ ոչ թե նրա համար, որպեսզի ձեզ վերալորեմ, այլ նրա համար, որպեսզի դուք հասկանաք այն ամենադժվարորդ, ինչը որ անհրաժեշտ է ուսման մեջ: Ձեր ճառը կառուցված է գրագետ կերպով, բծախնդրություն անելու ոչ մի պատճառ չկա բացարձակա-

պես: Բոլոր տեսակետներից այդ սահուն ճառ է: Ձեր ճառը կարելի է գետեղել և աշակերտական պատի թերթում: Խմբադիրը դրա համար նկատողություն չի ստանա: Բայց այդպիսի ճառը ոչ ոքի չի ալեկոծի, նա ոչինչ չի տա ո՛չ մտքին, ո՛չ սրտին: Ախր չէ որ դուք երիտասարդություն եք: Ձեզ մոտ նույնիսկ սովորական ճառը ստանում է հուզիչ ձև: Իսկ ամենից լավ տեղ է հասնում այն ճառը, որն ամենադժգույն թեւերին է դիպում, հավանություն կամ առարկություն է առաջացնում: Այդ առաջին նշանն է այն բանի, որ հոնտորն ունի մի ինչ—որ ինքնուրույն, կենդանի միտք:

Բայց, ընկերներ, այդ ձեռքբերովի բան է: Դուք տալովին երիտասարդ եք, ձեզ համար ամեն ինչ դեռևս առջևումն է: Ուստի և այդպես համարձակ ասում եմ ձեզ, որ ձեր ճառը բոլորովին էլ օրիգինալ չէ: Եթե դուք հիսուն տարեկան լինեիք, ապա ես այդ բանը ձեզ չէի ասի, վախենալով, որ դուք երբեք օրիգինալ կերպով չեք խոսի: Ձեզ համար դեռևս ամբողջ կյանքը առջևումն է, և դուք կխոսեք օրիգինալ կերպով: Դրանում ես չեմ կասկածում: Բայց առայժմ որ ձգտում եք խոսել ոչ սեփական, այլ օտար, արդեն պատրաստի ֆրազներով: Ձեր ելույթներում չի դրսևորվում սեփական, կենդանի միտք: Ձեր ճառը—դա լուսնյակի լույս է, որը չի տաքացնում:

Ձեր բոլորից, թերևս, միմիայն վերջին հոնտորը, ընկեր Կարիրը, խոսեց իր լեզվով: Նրա ճառի ընթացքում նկատելի էր, որ նա կշռադատում է իր ֆրազները, որ նրա մոտ կա ինչ—որ սեփական միտք: Իսկ այդ էլ ամենակարևորն է:

Ենթադրենք՝ ձեզ մոտ մի մարդ է եկել կոմսոմոլի կադմակերպության կոմիտեից: Նա այնպես վարժվել է խոսելուն, որ կարող է ճառ ասել երբ ուզես և ամեն մի հարցի վերաբերյալ: Նրա ճառը հոսում է անընդհատ, սահուն ու գեղեցիկ, ինչպես մեծ գետը՝ գեղատեսիլ ափերում: Բայց այդ ճառը գեղեցիկ է միայն արտաքուստ, իսկ ամենադժվարությամբ, այսինքն հոգի, նրա մեջ չկա: Այդ անվար-

սանդ ծաղիկ է: Եւ այդպիսի հոեւորը ոչինչ չի տա, որովհետեւ նա չի մտածում իր Ֆրազները վրա: Այդպիսի հոեւորը չի հասկանալիւ իր ճառի ներքին բովանդակութեամբ: Նրա ճառը լսողները կարող են միայն ասել. ա՛հ, ինչ գեղեցիկ է խոսում: Եւ ուրիշ ոչինչ:

Ենթադրենք այժմ, որ ձեզ մոտ եկել է ոչ թե այդպիսի «ոսկեքերան», այլ պարզապէս մի լրջմիտ մարդ: Նրա ճառը չի փայլում գեղեցիկութուններով և նույնիսկ հաճախ կտրտւում է: Երեւում է, որ նա մտածում է ու խոսում, խոսում է ու մտածում: Երբ նա կանգ է առնում, կշռադատելով իր Ֆրազները, ապա ստիպում է իր հետ միասին մտածել և ամբողջ առաջնորդիային, որը հետեւում է նրան, հետեւում է նրա մտքի ընթացքին: Այդպիսի հոեւորի ճառը լսողները կարող են ասել. նա առաջ մղեց մի որոշ միտք: Այդ մտքին նրանք արձագանքում են. համաձայնում են կամ մերժում, վիճում են կամ համաձայնութուն տալիս, դաշտալիս են արտահայտում կամ ողջունում:

Ահա մոտաւորապէս այդպիսի հոեւորի է մոտենում ընկեր Կարիքը: Այդպիսի հոեւորի սկզբունքներն ու մեթոդը ձեզ բոլորիդ հարկաւոր է յուրացնել, որպէսզի դուք մտածեք, որպէսզի հենց ինքներդ կառուցեք ձեր Ֆրազները, այլ ոչ թե խոսեք պատրաստի, վաղորդ կառուցված Փորմուկաներով: Այն ժամանակ մասնաւորապէս կերեա՛ դիտեք դուք, թե չգիտեք ուսուսաց լեզուն:

Ահա այստեղ հանդէս եկան ութերորդ դասարանցիները, իններորդ դասարանցիները և տասներորդ դասարանցիները և այն էլ դեռ ուսման գերազանցիկները: Թեորիապէս խոսելով, այսինքն ուսումնական ծրագրերից ելնելով, նրանք պետք է լավ գիտենան ուսուսաց լեզուն և ճիշտ արտահայտվեն ուսուսերեն: Բայց, դժբախտաբար, ես չեմ կարող ասել ինչպէս գիտեն նրանք, թե չգիտեն ուսուսաց լեզուն, որովհետեւ նրանք ոչինչ չասացին իրենց, որովհետեւ նրանք խոսեցին պատրաստի Ֆրազներով, արաֆարեստով: Ա՛յ, երբ ընկեր Կարիքն էր խոսում, նա ինքն էր կառուցում իր Ֆրազները: Իսկ երբ մարդ ինքն է կառուցում իր Ֆրազները, այն ժամանակ կա-

րելի է տեսնել զիտե նա, թե չգիտե ուսուսաց լեզուն, դուրսը նրան սովորեցրել է, թե չի՛ սովորեցրել շարադրել իր մտքերը: Ահա այդ ճանապարհը, այսինքն ընկեր Կարիքի ճանապարհն էլ պիտի բռնեն սովետական դպրոցականները, եթե նրանք իրոք ցանկանում են աշխատել լրջորեն, եթե նրանք դպրոցին չեն նայում, որպէս աստծուց տրված պատժի:

Այդ ես ձեզ ասում եմ ոչ հենց այնպէս՝ պարզամտորեն: Փրոք, լինում է այնպէս, որ ոմանք դպրոցին, ուսմանը նայում են որպէս ինչ-որ հարկադրական և ծանրաբեռնող մի բանի, որպէս քաղաքանի, որը հարկաւոր է անցնել «դրախտը» ընկնելու համար: Եթե դուք այդպէս չեք նայում, եթե դուք դառնում եք, որ ուսումը—այդ երջանիկ մի հնարաւորութիւն է, որն անհրաժեշտ է օգտագործել մինչև վերջը, որպէսզի կրթութիւն ստանաք և ընդլայնեք ձեր մտահորիզոնը, ապա հարկաւոր է որ ինքներդ կառուցեք ձեր ճառը: Այդ միտքեսակ չափով վերաբերում է և՛ ձեր շարադրութիւններին, և՛ դանդաղ մաթեմատիկական խնդիրներին լուծմանը, և՛ գծադրութեան ու նկարչութեան վարժութիւններին և այլն և այլն:

Ենթադրենք, որ դուք շարադրութիւն եք գրում և այդ ժամանակ հաճախ դիմում եք Խալիլի առաջադեմ աշակերտների «ծառայութեանը» կամ պարզապէս «թխում եք» դադատթերթիկից (шапаралка): Այդ, ընկերներ, բանի պետք է՝ այդպէս դուք երբեք և ոչինչ չեք սովորի: Ավելի լավ է գրել մի փոքր Խալիլի վատ, բայց անալոգիան ինքնուրույն: Թող որ դուք ստիպված լինեք հազար անգամ փոփոխելու և արտադրելու այն, ինչ դուք ինքներդ եք շարադրում, բայց դուք մի՛ սարսափեք դրանից և մի՛ խնայեք ձեր ուժերը. այդ ձեզ կսովորեցնի ինքնուրույն աշխատանքի, և հենց դրանում էլ արտահայտվում է ինքնուրույնութիւնը:

Կամ թե վերցնեք, օրինակ, գեկուցումները: Մեզնում չատ կան դանդաղ գեկուցողներ: Լինում են այնպիսի գեկուցողներ, որոնք կարող են խոսել Երկու, երեք և նույնիսկ հինգ ժամ, դուրս պրծացնելով ընդհանուր տեղիներով և

նետելով աղմկարար լողուններ, որպեսզի մարդիկ յուրաքանչյուր 15—20 բուսեն մեկ ծափահարեն։ Այդ դժվար է։ Այդ ամենից հեշտն է։ Այդպիսի զեկուցման համար մեծ խելք չի պահանջվում։ Բայց ահա զեկուցում անել ավելի պակաս քանակի խոսքերով, այն էլ այնպիսի խոսքերով, որոնք կըշուաղատված կերպով ջոկում է զեկուցողը,—թող լինի մինչև իսկ անհարթ,—այդ անհամեմատ ավելի դժվար է։

Այստեղ դուք հավաքել եք ուսման գերազանցիկներին։ Անշուշտ, երբ հավաքվում են լավագույն աշակերտները, այն ժամանակ նրանց հետ հեշտ է համաձայնություն դալ, թե ինչ է հարկավոր անել, որպեսզի չլինեն հետ մնացողներ։ Բայց վատ է՛ր լինի հավաքել հետ մնացող աշակերտներին և նրանց հետ գրուցել— ինչու են նրանք հետ մնում և ինչ է հարկավոր անել, որ նրանք հետ չմնան։

Այսօր ես մտադիր է՛ն ելույթ ունենալ. խղճով ասած, ես սպասում էի, որ այստեղ տաք կույլ կլինի, որ դուք կպատմեք, թե ինչն է վատ դպրոցում, ինչն է պակաս։ Մինչդեռ ձեր ժողովը վերածվեց հանդիսավոր միտինգի։ Բայց որտեղ շատ հանդիսավորություն կա, այնտեղ հաճախ քիչ է լինում բովանդակալիությունը։

Այսօր այստեղ հանդես եկան լավագույն աշակերտները, որոնց ճառերը կրում էին հաշվետու բնույթ։ Զգացվում է, որ կոնկրետ չեն նրանց պարտադրել է այդպես ելույթ ունենալ։ Ընկերներն ասում էին. «Մենք յոթերորդ տեղումն էինք, այժմ գտնվեցինք հինգերորդում, հույս ունենք նվաճելու երրորդ տեղը»։ Բայց նրանցից և ոչ մեկը չասաց, թե ինչ է նա պատրաստվում անել, ուր է ձգտում գնալ տասնամյակն ավարտելուց հետո։ Իսկ չէ՞ որ դուք, ընկերներ, ավարտում եք միջնակարգ դպրոցը, դուք ինքնուրույն կյանքի չեմքին եք։ Եթե ես տասերորդ դասարանցի լինեի,—բայց դժբախտաբար, ես այդպիսին լինել չեմ կարող,—ապա ինձ համար ավարտական տարվա ապրիլ ամսին սուր հարց կկանգներ՝ ո՞ւր գնալ։ Եվ, անկասկած, ես կորոշեի ճշտիվ, թե ուր կգնամ ես։

Միշտ հնարավոր է ախր գնալ այնտեղ, որտեղ ուզում

ես։ Հավանաբար, ձեզնից շատերը կցանկանային գնալ Ժուռնալիստիկայի ինստիտուտը—այդ ես գիտեմ անցած տարիներին կոնկուրսներից։ Բայց այնտեղ այնպիսի կոնկուրս է, որ խիստ դժվար է ընկնել յուրաքանչյուր ցանկացողին։ Եվ այնուամենայնիվ ո՞ւր գնալ։ Թե՞ դուք բոլորովին չեք հետաքրքրվում այդ հարցով։ Այն ժամանակ, այդ վատ նշան է։ Եվ եթե ձեր կշռադատությունից դուրս է ընկել այդպիսի կարևոր մի հարց, ապա, ըստիս, այդ մեծ սխալ է։ Իմիջի ալից, ես շատ կուզեի իմանալ, թե ուր է ձգտում սովորողների մեծամասնությունը, ո՞ր պրոֆեսիան է հանգիստում մեր երիտասարդությունը սիրած պրոֆեսիան։ Այդ խիստ հատկանշական կլինեի, այդ տվյալների հիման վրա կարելի էր մի շարք հետաքրքրական հետևություններ անել։ Բայց ես ձեզնից ոչինչ չիմացա և այդ պատճառով այժմ չեմ կարող ոչ մի հետևություն անել։

Այնուամենայնիվ ես չեմ կարծում, թե այդ միտքը ձեր գլուխներում չկա։ Անկասկած այն դրադեցնում է ձեզնից յուրաքանչյուրին։ Ձեր հասակում, պատանեկական հասակում, յուրաքանչյուր մարդ պետք է մտածի այդ հարցի վրա։ Կասկած չկա, որ ձեզնից ինքը տասերորդը պատրաստվում է ապագայում սարեր չուռ տալ և համայն աշխարհը վերակառուցել իր ուզածի պես։ Ախր ես էլ եմ այդպես մտածել իմ պատանեկության տարիներին։ Կասկած չկա, որ այդ մտքերը խմբվում են ձեր գլուխներում, և նրանք չեն կարող չխմբվել։ Այդ ջահելության բան է։

Բայց այժմ հասել է ժամանակը, երբ պետք է կողմնորոշվել, երբ դուք վերջնական պատասխան պետք է տաք՝ ուր գնալ։ Շատերը մեզնում չափազանց հասարակ կերպով են վճռում այդ հարցը. ես կոմերիտական եմ, ապագայում՝ կոմունիստ, սովետական քաղաքացի,—և գործը վերջացած է, «կողմնորոշվեց»։ Բայց այդ արդեն չափազանց թեթև «ինքնորոշում է»։

Կողմնորոշվել լրջորեն—այդ նշանակում է նշել իր կյանքի ուղին, մշակել իր բնավորությունը, իր համոզմունքները, գտնել իր կոշումը։ Ձեզնից յուրաքանչյուրը պետք է դատի

այսպես. Ես սովետական մարդ եմ, այն սովետության քաղաքացին, որը չընդհատված է թշնամիներով, որի համար պայքարելու հարկ կլինի ոչ ավելի պակաս, այլ նույնիսկ ավելի շատ, քան հարկ եղավ ավագ սերունդներին: Վերջինք, օրինակի համար, մեր սերունդը, հին բոլշևիկների սերունդը: Մենք պայքարում էինք ռուսական կապիտալիստների ու կալվածատերերի դեմ, որոնք իրենցից ներկայացնում էին համեմատաբար թույլ, վատ կազմակերպված և ոչ-բովանդակաբան կուլտուրական թշնամի: Իսկ ձեզ հարկ կլինի պայքարել անչափելիորեն ավելի ուժեղ, ավելի կազմակերպված, ավելի նենդ, քաղաքական պայքարում, խաբեբայության գնադարձ մեթոդների ու միջոցների մեջ ավելի մարզված թշնամու դեմ: Այդ ճակատամարտին հարկավոր է պատրաստվել համառ կերպով ու սխտեմատիկորեն:

Իայց նկատի ունեցեք, որ այդ ճակատամարտը կծավալվի ո՛չ միայն անմիջաբար ֆրոնտներում: Ֆրոնտներում արդեն ավանգարդային դոտեմարտերի ժամանակ մեր ուսանողները ցույց են տվել քաջության հրաշքներ: Եվ այստեղ զարմանալի ոչինչ չկա—մի՞թե մեր սովետական, կուլտուրական երիտասարդությունը կարող էր քաջ չլինել: Ո՛չ, այդ ճակատամարտը կընդգրկի մեր կյանքի բոլոր ոլորտները: Նա կհանդիսանա այն պայքարի սրման բարձրագույն էտապը, որը տեղի ունի սովետական իշխանության գոյություն առաջին իսկ օրերից:

Եվ ահա, որպեսզի հաղթանակ ձեռք բերվի այդ վճռական դոտեմարտում, դրա համար անհրաժեշտ է կոփել իր բնավորությունը, իր կամքը ամենօրյա պայքարում, դրա համար անհրաժեշտ է ճշտվել որոշել իր տեղը սոցիալիստական շինարարության մեջ, կատարելությունը տիրապետել իր կյանքում ընտրած գործը:

Իայց այդպիսի ինքնորոշումը խիստ կարևոր է ձեզնից յուրաքանչյուրի առօրյա կյանքում էլ: Երբ դուք կկարողանաք մշակել ձեր բնավորությունը, երբ դուք պարզ կերպով կորոշեք ձեր աշխարհայացքը, երբ դուք կգտնեք ձեր

տեղը և կյուրաքննեք ձեր դերը սոցիալիզմի շինարարությունում և ամենօրյա պայքարում, երբ ձեր կյանքի խնդիրը կդառնա արդեն ձեր համոզմունքների կենսագործումը պրակտիկայում,—այն ժամանակ կարելի կլինի ասել, որ միաժամանակ դուք ձեռք բերեք հուսալի իմունիտետ ընդդեմ ամեն տեսակի կենսական խայթումների, հուսախաբությունների ու ձախորդությունների: Ախր լինում է այսպես. մի աշակերտ ման եկավ, ման եկավ այս—ինչ աղջկա հետ, իսկ հետո դավաճանեց, սկսեց մի ուրիշի հետ ման դալ—ահա և ձեզ մի ամբողջ «դրամա»: Դուք չկարծեք, որ ես այդ մասին խոսում եմ ծեր մարդու կծու հեղինակությամբ, ես ինքս էլ երիտասարդ եմ եղել և այժմ հարգում եմ մարդկանց դեռահաս զգացմունքները: Այսպես ահա, անհաստատ, չկողմնորոշված մարդու համար այդպիսի «դրաման» կմրոդ է չափազանց մեծ նշանակություն ստանալ, և դրանից նրա մեջ կարող է առաջանալ խորը հիասթափություն ընդհանրապես կյանքից, որը ծանր մրուր կթողնի երկար տարիներ: Իսկ պարզ ու կողմնորոշված մարդու համար այդպիսի «դրաման» կանցնի համեմատաբար անհիման դադար կերպով:

Եվ այսպես, անհրաժեշտ է, որ մարդուս մեջ որքան կարելի է ավելի շուտ մշակվի բնավորությունը և կազմավորվի հաստատուն աշխարհայացք: Եթե նա ասի—կենդանաբան պիտի դառնամ, ապա դրանում ամեն ինչ կա: Եվ այն ամենը, ինչ նրանում կա, նա կտա կենդանաբանության բնագավառում աշխատելուն՝ հօգուտ իր հայրենիքի: Դրանում է այն տարբերությունը, որ կա սովետական կենդանաբանի և կապիտալիստական երկրի կենդանաբանի միջև: Սովետական կենդանաբանը կասի՝ այս ասպարեզում ես անպայման մաքսիմում օգուտ կբերեմ իմ հայրենիքին: Եվ նա կհասնի իրեն ձգտածին, նա կանի մեծ գործ: Եվ այդպիսի մարդու համար հարյուր անգամ ավելի հեշտ կլինի տանել ամեն տեսակի կենսական խայթումներ, ձախորդություններ ու դրամաներ, քան այն մարդու համար, որը չունի որոշակի պրոֆիլ կյանքում, որոշակի կոչում, որոշակի իդեա:

Ես անձամբ խիստ հարգում եմ այն մարդկանց, որոնք մշակել են իրենց համոզմունքներն ու իրենց բնավորութիւնը: Բայց, գուցե, ձեզ համար դեռ վաղ է այդ մասին մտահոգւելը: Ո՛չ, ընկերներ՝, վաղ է: Հայկանաբար, դուք լավ գիտեք ընկեր Ստալինի կյանքի ուղին: Արդեն տասնհինգ տարեկան հասակում նա դարձավ մարքսիստ, իսկ տասնյոթ տարեկան՝ նրան հեռացրին սեմինարիայից այն բանի համար, որ նա ուներ որոշակի քաղաքական համոզմունքներ, որոնք ամբողջովին ուղղված էին ընդդէմ ցարական ինքնակալութան, ընդդէմ կապիտալիզմի: Տեսնում եք ահա, թե ինչպես վաղ ինքնորոշւեց ընկեր Ստալինը: Բայց եթե առաջ մարդիկ կարող էին այդպես վաղ ինքնորոշւել, ապա ձեզ համար այժմ շատ ավելի հեշտ է լուծել այդ խնդիրը:

Նորաստեղծ մեջ ես ուզում եմ ձեզ ասել ահա թե նաև ինչ: Ինձ ասում էին, որ ձեզնից միջանիսն այսպես են դատում. ինչու ձգտել բարձրագույն թվանշանի՝ ավարտական քննութիւնների ժամանակ. մեկ է, բուհ էս մտնելու, այլ դնալու ես բանակ: Այդպիսի դատողութիւնը բացարձակապես սխալ է: Ամենից առաջ չի կարելի այդ գործը գիտել թվանշանի տեսակետից: Բանը թվանշանը է, այլ այն, որ ապագայում այդպիսի ընկերներն արդեն հնարավորութիւն չեն ունենա սխտեմատիկաբար սովորելու, այսինքն նրանք չեն կարողանա լրացնել բաց թողածն այն գիտելիքներում, որ տալիս է միջնակարգ դպրոցը: Բացի դրանից, մենք կարծում ենք, որ ընկերների ճնշող մեծամասնութիւնը՝ զինվորական ծառայութիւնը վերջացնելուց հետո կարող ե մտնել բուհերը, եթե նրանք լավ են ավարտել միջնակարգ դպրոցը, չխոսելով արդեն այն մասին, որ նրանց նշանակելի տուրքը կդնա հենց բանակի բարձրագույն ուսումնական հաստատութիւնները: Մեզ մոտ շատ ուսումնական հաստատութիւններ կան Կարմիր բանակում, և դրանք կկոմպլեկտավորվեն առաջիկային նրանցից, ովքեր լավ են վերջացրել տասնամյակը: Այդ պատճառով էլ ձեզ հարկավոր է միջնակարգ դպրոցում սովորել ուժերի լիակատար լարումով:

Բարձրագույն դպրոցը—այդ արդեն այլ բան է, այն—

տեղ ձեզ կվիճակվի գործ ունենալ բարձր կարգի ավանդման հետ, այնտեղ մարդիկ ձևակերպւում են արդեն որպես գիտութեան որոշ ճյուղի գործիչներ: Իսկ միջնակարգ դպրոցում մարդիկ միայն սովորում են սխտեմատիկաբար աշխատելու, նրանք միայն դնում են կրթութեան ֆունդամենտը: Ուստի ես գտնում եմ, որ այն ընկերները, որոնք կարծում են, թե միջնակարգ դպրոցում միտք չունի սովորել ուժերի լիակատար լարումով, լուրջ կերպով սխալւում են և կարող են անուղղելի վնաս հասցնել իրենց:

Մրտանց ցանկանում եմ, որ այս տարվա տասերորդ դասարանցիները լինեն լավ մարտիկներ մեր Կարմիր Բանակի շարքերում և դրա հետ միասին՝ մեր բուհերի լավ ուսանողներ: (Բուռն ծափահարութիւններ):

Հրապարակում է առաջին անգամ:

ՀԱՌՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԵՎ ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ
ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԳԵՐԱԶԱՆՑԻԿ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ՝
„УЧИТЕЛЬСКАЯ ГАЗЕТА“-ՅԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒ-
ԹՅԱՆ ԳՈՒՄԱՐԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆԸ

1938 թ. դեկտեմբերի 28-ին

1. ՄԱՐԳՍԻԶՄ-ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԹԵՈՐԻԱՅԻՆ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ

Ընկերներ, մեզ մոտ այժմ շատ են խոսում մարքսիզմ-լենինիզմի ուսուցիչին թեորիան ուսումնասիրելու մասին, բոլշևիկյան պարտիայի պատմությունն ուսումնասիրելու մասին: Գլխավորն այստեղ այն է, որ մարդ յուրացնի այդ թեորիայի բուն էությունը, սովորի օգտվել դրանից գործնականում և ըմբռնի մեր պարտիայի ուսուցիչին պայքարի փորձը:

Կարգալով «Համկ(բ)Պ պատմության համառոտ դասընթացը», ես հիացա նրա բովանդակության խորությունից, մտքի հստակությունից և չարադրանքի պարզությունից, բայց այժմ բառացի հիշել չեմ կարող, մոռացել եմ: Սակայն բանն այստեղ ոչ միայն հիշելն է, այլ գլխավորը՝ հասկանալն է: Մարքսիստական-լենինյան թեորիան հավատի հանդանակ չէ, գոգմաների ժողովածու չէ, այլ գործողության դեկլարություն է: Երբ ոմանք խոսում են մարքսիզմ-լենինիզմին տիրապետելու մասին, ապա ասում են «խորացված աշխատանք», «առանձնապես խորացված աշխատանք» և այլն: Սակայն պետք է հասկանալ, որ մարքսիզմ-լենինի-

նիզմի մեջ գլխավորը—այդ ոչ թե տառն է, այլ նրա էությունն է, ուսուցիչին օգին է:

Ի՞նչ է նշանակում, երբ ասում են «ընդգրկել մարքսիզմ-լենինիզմն ամբողջովին»: Ի՞նչպես հասկանալ այդ: Արդյոք այդ հասկանալ որպես մարքսիզմ-լենինիզմի ամբողջ գերիմաստությունը բառացի անգիր անե՞լը՝ արդեն պատրաստի եզրակացություններ և ֆորմուլաների ձևով: Թե՞ այդ հասկանալ որպես մարքսիզմ-լենինիզմի էությունը տիրապետելը և այդ թեորիան կյանքում, իր հասարակական-քաղաքական և անձնական կյանքում որպես գործողության դեկլարություն կիրառելու կարողություն: Երկրորդն ավելի ճիշտ, ավելի ուղիղ, ավելի կարևոր կլինի, նա հիմնականն է մարքսիզմ-լենինիզմի մեջ: Եվ երբ ասում են «տիրապետել մարքսիզմ-լենինիզմին», ապա այդ նշանակում է սովորել այդ տեսնել դինամիկայում:

Մարքսիզմ-լենինիզմը ավելի կամ պակաս չափով սերտել կարող է ամեն ոք, իսկ յուրացնել նրա էությունը և սովորել այն կիրառել՝ սա ավելի դժվար է:

Մենք գիտենք բազմաթիվ հին բանվորներ, որոնք մասնակցել են քաղաքական պայքարին: Մի՞թե նրանք մարքսիզմ-լենինիզմն ուսումնասիրել են այնքան, որքան դուք: Ձե՞ որ նրանք «Համկ(բ)Պ պատմության համառոտ դասընթաց» չեն ունեցել: Շատ քիչ է նրանց վիճակվել սխտեմատիկորեն ուսումնասիրել այդ թեորիան: Թերևս, մի տասն ուսուցիչին գրքեր կարդացել են—և ընդամենն այդ: Իսկ ահավասիկ իրենց պրակտիկայում նրանք բավականին ճիշտ են կիրառել մարքսիզմ-լենինիզմը: Այդ թեորիայի դրոշմները գնացել են և այժմ գնում են միլիոնավոր մարդիկ: Եվ շատ բանվորներ ճիշտ են մոտեցել հասարակական երեվույթներին, քաղաքական կյանքին, նրանք ճիշտ են ըմբռնել մարքսիստական-լենինյան դիժը՝ այս կամ այն հարցի լուծման ժամանակ: Դրա պատճառն այն է, որ նրանք հասկացել են, ըմբռնել են մարքսիստական-լենինյան թեորիայի ուսուցիչին էությունը:

Մարքսիզմ-լենինիզմը ուսումնասիրել հարկավոր է ո՛չ

սոսկ ուսումնասիրելու համար, ո՛չ ձևի համար: Մարքսիզմ-լենինիզմը մենք ուսումնասիրում ենք ո՛չ թե նրա համար, որ այն իմանանք ձևականորեն, ինչպես քառաջներում հալածի ուսմունք էին ուսումնասիրում: Մարքսիզմ-լենինիզմը մենք ուսումնասիրում ենք որպես մեթոդ, որպես գործիք, որի օգնությամբ մենք ճիշտ որոշում ենք մեր քաղաքական, հասարակական և անձնական վարքագիծը: Մենք գտնում ենք, որ դա մարդու ամենահզոր գործիքն է իր գործնական կյանքում:

Այժմ մեր առջև հարց է ծառանում, թե ինչպես սովորենք ավելի ճիշտ կիրառել մարքսիզմ-լենինիզմը պրակտիկ գործում: Ամենից առաջ հարկավոր է, թեկուզ ընդհանուր գծերով, իմանալ մարքսիզմ-լենինիզմի թեորիական հիմունքները, թեկուզ ընդհանուր գծերով իմանալ կոմունիստական պարտիայի պատմությունը: Պարտիայի պատմությունը ուսումնասիրելիս պետք է նայել, թե այս-ինչ և այս-ինչ հանգամանքներում ինչպես են բոլլեիկները լուծել այս-ինչ գործնական հարցը: Ինչո՞ւ նրանք այդ հարցն այսպես են լուծել և ոչ թե այլ կերպ, ինչի՞ց են նրանք ելել: Ինչո՞ւ, օրինակ, մենք բոլկոտի ենթարկեցինք Բուլլիգինյան Դոման, ինչի՞ց էինք մենք ելնում: Ի՞նչ պատճառով, հետո, քաղաքական ավելի պակաս նպաստավոր հանգամանքներում, մենք ընտրեցինք II, III և IV Պետական Դոմայի համար: Ինչո՞ւ: Բոլոր այդպիսի հարցերի վերլուծման ժամանակ (իսկ այդպիսի հարցեր պատմության մեջ չատ են եղել, որովհետև պայքար չատ է եղել) դա ծառայում է ասես որպես օրինակ մարքսիզմ-լենինիզմի մեթոդի կիրառման, մյուս հարցերի լուծմանը ցույց տրվելիք մոտեցման՝ այլ, քաղաքական նոր իրադրության մեջ, ժամանակակից պայմաններում ծագող հարցերի լուծմանը ցույց տրվելիք մոտեցման: Հասկանալի է, որ ընդամին պետք է ուղադրության առնել տեղի ունեցած բոլոր փոփոխությունները, բոլոր նոր պայմանները:

Ուստի մարքսիզմ-լենինիզմն ուսումնասիրելիս ամենագլխավորն է—իրեն ստուգել այն հարցերի լուծմանը ցույց

տրվող մոտեցման գործում, որոնք այսօր, այս ընդհանրահերթի են դրված կյանքի զանազան բնագավառներում: Վերցնենք որևէ կենցաղային օրինակ: Ահա ուսուցչուհին բաժանվեց ամուսնուց: Մարքսիստական տեսակետից ի՞նչպես պետք է լինի մարդկանց վարքագիծն այս դեպքում: Ի՞նչպես վարվել: Ձե՞ս որ այդպիսի հարցի նկատմամբ էլ պետք է ճիշտ մոտեցում գտնել, այն քննել ու լուծել մարքսիստորեն: Ամենահասարակ մոտեցումը (և դա ավելի կամ պակաս չափով,—գոնե, ձևականորեն,—ճիշտ է) կլինի ասել.—այդ մասնավոր գործ է, որը քաղաքականություն հետ առնչություն չունի: Սակայն, որչափով դա հայտնի է, աշակերտները դրա մասին խոսում են, գյուղում բամբասում են, ուսուցչուհու հեղինակությունը խախտվել է,—անհրաժեշտ է այդ փաստի խելացի բացատրությունը:

Տեսնո՞ւմ եք, թե ինչպես երբեմն նույնիսկ զուտ կենցաղային հարցը կարող է դառնալ հասարակական—քաղաքական հարց: Կյանքում յուրաքանչյուր օր տեղի են ունենում անվերջ քանակությամբ կենցաղային զանազան դեպքեր: Ծիշտ լուծումը գտնել այդ դեպքերում և ճիշտ հասկանալ, թե ինչպես վերաբերվել դրանց՝ մարքսիզմի տեսակետից,—ահա այստեղ է, որ մարքսիստն ստուգվում է:

Ձե՞ս որ մարքսիզմ-լենինիզմը—դա այն բանալին է, որը հնարավորություն է տալիս լուծելու այս կամ այն հարցը: Դա միայն հնարավորություն է տալիս և ոչ թե լուծում է, հնարավորություն է տալիս ավելի ճիշտ մոտեմալու հարցի լուծմանը: Սակայն դա պատրաստի ոեցեպտ չէ կյանքի բոլոր դեպքերի համար: Առօրյա հարցերի լուծման, դրանց լուծման նկատմամբ ցույց տրվող մոտեցման գործում էլ զգացվում է, թե որն է իսկական բոլլեիկը և որը—տիրացուն, տառակերը:

Լինում են մարդիկ, որոնք իրոք տիրապետում են մարքսիզմ-լենինիզմին և կարողանում են այդ թեորիան կիրառել գործնական հարցերի լուծման ժամանակ: Բայց լինում են մարդիկ, որոնք լեցուն են գիտական տեսությունով, ինչպես կարտոֆիլով պարկը, բայց գործնականորեն այդ գիտելիք-

ները կիրառել ջեն կարողանում: Այդպիսի մարդիկ ամեն ինչ կարող են անգիր պատմել, նաև դասախոսություն կկարդան: Իսկ եթե նրան ասես, որ ձեր դպրոցում պատահել է այսպիսի մի կադուս—ա՛յ, օրինակ, հայրը ծեծել է իր որդուն, որը սովորում է այդ դպրոցում—և հարց տաս, թե հասարակական տեսակետից ի՞նչպես ճիշտ մոտենալ այդ կոնկրետ դեպքին, ապա այդպիսի մարդիկ կշփոթվեն, երեք ծառի արանքին կմոլորվեն: Իսկ եթե նրանք որևէ առաջարկություն մտցնեն էլ, ապա դա օպորտունիստական կլինի, դա չի համապատասխանի մարքսիզմ—լենինիզմի ոգուն, թեպետև նրանք բերեն մի կույտ ցիտատներ: Օպորտունիզմը միշտ մարքսիզմ—լենինիզմն ուղղակի ժխտելով չի արտահայտվում միայն: Երբեմն այդ երևան է դալիս տառակերության մեջ, այդ թեորիային դոգմատիկ վերաբերմունք ցույց տալու մեջ:

Ահավասիկ՝ գործնական հարցերը մարքսիզմ—լենինիզմի էություն իսկական յուրացման հիման վրա լուծվել են էլ հենց բուլլեիզմի դպրոցն է:

Տեքստի ուսումնասիրումը—այդ տեքստի ուսումնասիրումն է միայն: Եվ ինչպես որ դպրոցը երեխաների համար դեռ ամբողջ բուն կյանքը չէ, այլ միայն դպրոց է, այնպես էլ մարքսիզմ—լենինիզմի ուսումնասիրումը ուսումնական հաստատություններում, զանազան խմբակներում և սեմինարներում, նմանապես ինքնուրույն ուսումնասիրումը և այլն—այս ամենը միայն ուսումնասիրումն է: Մարդ այդ ուսումնասիրման դեպքում միայն գրքով է իմանում մարքսիզմ—լենինիզմը: Իսկ ահա երբ նա ընկղմի քաղաքական կյանքի մեջ, հասարակական գործունեության մեջ, երբ նա կիրառի այդ մեթոդը, և կիրառի գիտակցորեն, այդ ժամանակ—ուրիշ բան է: Կյանքի հարցերի գործնական լուծման ժամանակ, այն հարցերի, որոնց առիթ է լինում հանդիպել ամեն օր, այդտեղ էլ հենց արտահայտվում է մարքսիզմ—լենինիզմը, այդտեղ էլ հենց ստացվում է մարքսիզմ—լենինիզմի գլխավոր դպրոցը, այդտեղ էլ հենց երևան է դալիս իսկական մարքսիստ—լենինյանը:

Գլխավոր դպրոցն այն չէ, որ սեմինարում զբաղվեցիր, կամ լեկցիա լսեցիր: Այդ միայն օժանդակ է:

Գլխավոր դպրոցն ստացվում է այն ժամանակ, երբ դուք միճեք մարդկանց հետ, երբ խոսեք—զրուցեք ժողովրդի հետ, երբ որոշում ընդունեք ծուլ աշակերտի մասին: Իսկ ի՞նչ որոշում ընդունել. երկու թե երեք դնել, վոնդե՞լ ուսումնական հաստատությունից թե, ընդհակառակը,—զրոգբար վերաբերվել:

Ահա՛ յայդպիսի հարցերի լուծման ժամանակ էլ հենց կլինի մարքսիզմ—լենինիզմի ամենադժվար դպրոցը:

Ինչպես որ ինժեներ—տեխնոլոգի համար՝ գործարանում աշխատելը նրա տեխնոլոգիական գիտելիքների գործնական կիրառումը և փորձի կուտակումն է հանդիսանում, ինչպես որ ուսուցչի համար՝ դպրոցում անմիջականորեն աշխատելը նրա մանկավարժական գիտելիքների գործնական կիրառումն է հանդիսանում, այնպես էլ մարքսիզմ—լենինիզմը կենդանի, օրգանական միասնությունն է թեորիայի ու պրակտիկայի:

Եվ այսպես, դուք այժմ հասկացաք, թե ինչի մասին եմ խոսում ես ամբողջ ժամանակ: Ես ուզում եմ պարզ դարձնել այն միտքը, որ մարքսիզմ—լենինիզմին տիրապետելու համար բոլորովին բավական չէ այդ թեորիայի ֆորմուլաներն ու եզրակացություններն անգիր անելը, դրա համար բավական չէ նաև նրա էությունը յուրացնելը: Մարքսիզմ—լենինիզմին յորոք տիրապետելու համար պետք է դեռ սովորել գործնական հարցերը լուծելիս օգտվել այդ թեորիայից, իսկ եթե ավելի առաջ գնանք,—ապա նաև կարողանալ այդ թեորիան հարստացնել կուտակված փորձով, ընդհանրացնել փորձը, այսինքն՝ կարողանալ այն զարգացնել և առաջ մղել: Ահա սա էլ հենց ամենադժվարն է:

«Համկ(բ)Պ պատմության համառոտ դասընթացը» արտաբուստ գրված է չատ հանրամատչելի ձևով, սակայն նա չատ մեծ աշխատանք է պահանջում ընթերցողից: Նրա մեջ տրված են մարքսիզմ—լենինիզմի բոլոր հիմունքներն ամենաաեղմ ձևով: Կարդալիս հարկավոր է մտածել ամեն մի սողի վրա: Ոչ թե անգիր անել, այլ բավ մտածել—խորամուկ լի-

նել: Խոսքն այն մասին է, որ մարդ սովորի մարքսիզմ—լենինիզմը դործնականում կիրառել, և այդ հարկավոր է սովորել: Իսկ ի՞նչպես սովորել:—Սովորել պատմական օրինակներով, և այն էլ փոխադարձ շփման և կարծիքների փոխանակման միջոցով:

Ահա այստեղ ասացին, որ լավ կլինեն խմբակներ ունենալ: Նա լիովին հասկանում եմ այդ ձգտումը: Դա որոշ չափով ճիշտ է, որ խմբակը համեմայն դեպս կարծիքների փոխանակման հնարավորություն է տալիս: Բայց ո՞վ ասաց ձեզ, թե այժմ դուք չեք կարող խմբակներ համալքել: Ո՞ր տեղից վերցրե՞ք այդ: Կարգացե՛ք պարտիայի Կենտկոմի 1938 թվի նոյեմբերի 14-ի որոշումը: Նրա մեջ դատապարտվում է խմբակը որպես մարքսիզմ—լենինիզմի ուսումնասիրություն հարկադիր սխտեմ, որը առաջ բարձրացվել—դարձվել էր որպես մեր կադրերին բոլշևիզմ սովորեցնելու հիմնական ձևը, և որպես քանակի հետևից ընկնելու դործնական արտահայտություն՝ ի վնաս պրոպագանդայի որակի: Այստեղ ընկերն ասաց, որ նրանց մոտ յոթ հոգի ուսուցիչներ ինքնուրույն պարապում են: Ո՞վ է ձեզ խանդարում ասել. «Մի շաբաթ հետո ես ղեկուցում կանեմ այս—ինչ հարցի վերաբերյալ. ուրիշներ ուզում են հավաքվել և քննարկել, թող դան»: Մի՞թե որևէ մեկը խանդարում է:

Կյանքի ամեն մի երևույթին պետք է մոտենաաս կոնկրետ կերպով, եթե դու մաքրախոս ես: Նվ, հասկանալի է, իրար միջև այդպես քննարկելու գեպը կարելի է ալելի լավ ըմբռնել հարցը: Երբ դուք կարդացել եք, դուք միայն մի կողմն եք վերցրել, երբեք կողմն եք վերցրել, իսկ չորրորդը չեք վերցրել: Վերջապես, վերցրել եք բոլոր չորս կողմերը: Մինչդեռ պարզվեց, որ այդ ոչ թե քառակուսի է, այլ խորանարդ է, որն ունի վեց կողմ: Այնպես որ ուրիշների հետ քննարկելիս միտքը հղկվում է և հարստանում:

Դուք ասում եք, որ ղեկավարներ են հարկավոր: Սա—կայն ո՞վ է խանդարում ձեզ: Ուղեք, կհավաքվեք հինգ—տաս հոգի: Ձե՞ որ հինգ հոգին կարող են հիմնավորապես վիճաբանել իրար հետ: Ո՞վ է ձեզ խանդարում: Իսկ եթե դուք

դեռ ղեկուցումներ էլ դրեք, ապա ես պետք է ուղղակի ասեմ,—հինգ անգամ ավելի ուսումնասիրած կլինեք հարցը, քան թե դուք լեկցիա լսեք: Ձե՞ որ ղեկուցում դրելու համար հարկավոր է յուրաքանչյուր բառը, յուրաքանչյուր միտքը լավ մտածել, կշռադատել: Ձեկուցում դրելու համար հարկավոր է և՛ այնտեղ նայել աղբյուրը և՛ այստեղ նայել: Ձեկուցում դրելիս, ինչ խոսք, ավելի շատ կմշակեք հարցերը, քան թե միայն լեկցիա լսեք: Լեկցիաներին՝ յուրացնելը շատ բանից է կախված—նայած ինչպիսի դասախոս է և ինչպիսի տրամադրություն ունեք դուք: Գուցե, լեկցիայի ժամանակ մի—քիչ խոսեցի՞ք հարևանիդ հետ: Դուք ինքներդ՝ դետեք, որ լեկցիայի մեջ հաճախ երեք քառորդը ջուր է, իսկ մեկ քառորդը—չահեկան տեղեկություններ: (Մի՞ծաղ): Մենք, դեժ—բախտաբար, չենք կարողանում, ինչպես հարկն է, ջուրը մզել: Ծիշտ է, այն հարկավոր է մզել: Բայց այնուամենայնիվ լիովին չես կարող մզել այն: Չկարծեք, թե ես դեմ եմ լեկցիաներին: Ինքնուսուխնդյան հասկանալի է, որ լեկցիաներն ուսուցման շատ կարևոր տեսակն են: Նա միայն ձեզ մզում եմ ինքնուրույն աշխատանքի, իսկ այդ աշխատանքը ձեզ կստիպի հաճախել լեկցիաները և ուշադրություն դարձնել:

Ի՞նչպես վերաբերվել խմբակային աշխատանքին: Գիտե՞ք ինչ, խմբակը ինչ—որ սահմանափակվածություններ ունի: Բուն «խմբակ» անունը սահմանափակվածություն նշան է: Արդյոք, դրանով իսկ վերացվո՞ւմ է կոլեկտիվ քննարկումը:—Ո՛չ, չի վերացվում և չի արատավորվում: Կոլեկտիվ քննարկումը պետք է գուցա որդի ինքնուրույն ուսումնասիրության հետ, որը հիմնական մեթոդ է հանդիսանում: Տանը պատրաստվի՛ր, խմբակում, ժողովում ղեկուցում արա՛, իսկ ղեկուցման շուրջը վիճաբանություններ ծավալիր: Ո՛չ թե արհեստական վիճաբանություններ ծավալիր, այլ այնպես արա, որ ամեն մեկն իր իսկական կարծիքն արտահայտի դրված հարցի վերաբերյալ, որ չվախենան ասել այն, ինչ որ մտածում են: Եթե այդ ղեկուցման մեջ լինի դեթ մի կաթիլ սեփական

վարժիք, ես չեմ կասկածում, որ ձեզ մոտ տաք վիճաբանություններ կլինեն: Այդ վիճաբանությունները, թեկուզ Պուշկինի մասին, մարքսիզմ-լենինիզմի հիանալի դասը կլինեն:

Երբ խոսում են մարքսիզմ-լենինիզմի ուսումնասիրության մասին, ապա հաճախ մտածում են, թե իբր միմիայն մարքսիստական գրքեր պետք է կարդալ—Մարքս, Էնգելս, Լենին, Ստալին կարդալ: Իրոք—ոչ միայն նրանք: Սակայն խնդիրն այն է, որ ամեն մի գիրք մարդ կարդա մարքսիստորեն, լենինաբար, ստալինաբար: Ասենք, կարդում են Չերնիշևսկին, սա կարելի է զանազան կերպ կարդալ: Վաթսուկական—յոթանասական թվականների առաջավոր ընթերցողը նրան կարդում էր իր ձևով, այն ժամանակների լիբերալ ընթերցողը նրան կարդում էր իր ձևով, իսկ մենք, որպես մարքսիստներ—լենինյաններ, նրան կարդում ենք մեր ձևով: Մեր ըմբռնումն այլ կլինի: Երբ գեկուցում ես անում Չերնիշևսկու աշխատանքի մասին, երբ վերլուծում ես Չերնիշևսկուն, երբ ծավալվում են վիճաբանությունները և մտքերի փոխադարձ հղկումը, այն ժամանակ ավելի լավ կյուրացնես մարքսիզմ-լենինիզմը:

Վիճաբանությունների ժամանակ պետք է խոսել իր բառերով, իր լեզվով: Դուք պետք է ունենաք ձեր լեզուն, ես այդ գիտեմ: Հարկավոր է, որ մարդիկ վիճաբանեն, սակայն ոչ թե արհեստականորեն, այլ ըստ էության, այսինքն այնպես, որ գործը հասնի եթե ոչ «ստուրուզմիոցի», ապա գեթ լուրջ, տաք բանակովի: Ահա թե ինչպես պետք է դնել հարցը: Այն ժամանակ մարդիկ կհաճախեն խմբակները և կզբաղվեն: Մարքսիզմ-լենինիզմի գիտելությունն ամենից լավ ձեռք է բերվում ուսումնասիրման հենց այս մեթոդի միջոցով:

Ես կարծում եմ, որ տեքստը դուք ինձանից ավելի լավ գիտեք, ես համոզված եմ դրանում: Եթե ես սկսեի ձեզ հետ միասին քննություն տալ, ապա ես կտապալվեի տեքստի գծով, անպայման կտապալվեի: Իսկ մարքսիստություն մոտենալ հարցին, ես կարծում եմ, անշուշտ ավելի

ճիշտ կկարողանամ, քան դուք, ավելի շուտ կգտնեմ մոտեցումի դիժը, որովհետև երկարատև փորձը, պրակտիկան, հարստացված թեորիական վեճերով,—այս բոլորը սրել են իմ զգացումները: Ես զգում եմ կեղծությունը (фальшь), երբ սխալ ձևակերպումն է տրվում: Այդպիսով ինձ մոտ երևան է եկել նոր զգացում, որը մշակվել է թեորիական վեճերում և բանակոխներում, որն ինձ ընտելացրել է ուշադիր լինելու: Ուստի քննարկումից չպետք է վախենալ, այլ պետք է մարդկանց ընտելացնել դրան: Միայն այդ եղանակով կհղկվեն ձեր միտքն ու ձեր լեզուն: Երբ դուք իմանաք, որ ամեն մի սխալ եզրակացության վերաբերյալ և ամեն մի սխալ ձևակերպության վերաբերյալ ձեր դեմ վիճաբանելու են, դուք կսկսեք ավելի ուշադիր կերպով փնտռել ավելի ճիշտ լուծումներ:

Ուստի, եթե դուք ուզում եք հասկանալ մարքսիզմ-լենինիզմը և տիրապետել այդ թեորիային, ապա ուրեմն ինքնուրույն պարապմունքների վրա հիմնված գեկուցումները, ռեֆերատները և վիճաբանությունները հսկայական օգուտ կտան ձեզ: Ինքնուրույն ուսումնասիրումը մարքսիզմ-լենինիզմին տիրապետելու հիմնական մեթոդն է:

II. ՈՒՍՈՒՑՁԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ԽՆԴԻՐՆ Է ՆՄՐ ՄԱՐԴՈՒՍՈՒՍՈՑԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒՄԸ

Գուցե երեկ այստեղ ասվել է, իսկ այսօր ահա ոչ ոք չասաց, թե ի՞նչպես են ձեզ մոտ երեխաները, ի՞նչպես է գնում աշխատանքը նրանց հետ, ի՞նչպես են հարաբերությունները երեխաների հետ: Այստեղ մի ընկեր հարևանցիորեն ասաց. «Մահամուլած է հերթապահություն բանվորական հանրակացարաններում: Հերթապահները հետևում են, որպեսզի երեխաների վարքը շատ չխանդարի կարգը»: Այո, այդպե՞ս է: (Տեղից.—Այո):

Մի՞թե դուք ուզում եք, որ երեխան լինի միջակ քաղքենի, 45 տարեկան մարդ՝ քիչ խանդարված ստամոքսով

(ծիծաղ)։ Կամ թե ուզում եք, որ երեխան լինի ձեր—չափահաս մարդանց—ճիշտ նմանությունը։ Ձէ՞ որ երեխաները խիստ շատ նախաձեռնություն ունեն։ Եթե ես ուսուցիչ լինեի և եթե երեխաները որևէ տեղ թեկուզ չարաճճիություն անեին, սակայն այնպես, որ այդ ժամանակ քաջություն երևար, ապա ես այդ քաջությունը մի տեսակ կխրախուսեի, իսկ բուն չարաճճիության համար մի քիչ կնախատեի նրանց և դրանով կսահմանափակեի։ Անշուշտ, պետք է տարբերել՝ չարաճճիություն էլ կա, չարաճճիություն էլ։

Եթե ինձ հարց տային, թե ամենազլսավորը ի՞նչ է պահանջվում ներկա մոմենտում ուսուցչից, ապա ես կասեի.—աճեցնել նոր մարդուն։ (Մենք այդ հաճախ ենք ասում, և դրանով ես ոչինչ նոր բան չեմ ասում)։ Մեզ մոտ ստեղծվում է սոցիալիստական հասարակություն մարդը։ Այդ մարդուն պետք է պատվաստել մարդկային ամենալավ հատկություններ։ Ձէ՞ որ նոր, սոցիալիստական մարդը ես, նա չի լինի այնպիսի մարդ, որի մոտ բացակայում են մարդկային զգացմունքները։ Մարդը մարդ է։ Սրանից պետք է ելնել։

Իսկ մարդկային ի՞նչպիսի զգացմունքներ պետք է պատվաստել։—Նախ և առաջ, սեր, սեր դեպի իր ժողովուրդը, սեր դեպի աշխատավոր մասսաները։ Մարդ պետք է սիրի մարդկանց։ Եթե նա սիրի մարդկանց, ապա ուրեմն նա ավելի լավ կապրի, ավելի ուրախ կլինի նրա կյանքը, որովհետև ոչ ոք այնպես վատ չի ապրում աշխարհում, ինչպես միզանորոպը—մարդատյացը։ Նա ինքը բոլորից վատ է ապրում։

Երկրորդ,—ազնվություն։ Երեխաներին սովորեցնել ազնվություն։ Ուսուցիչը սրան պետք է, ըստիս, հասնի հետևողականորեն՝ մանկավարժական բոլոր եղանակներով, ինչպիսիք միայն հնարավոր են։ Չստել, չխաբել, այլ իրեն ազնիվ պահել։

Երրորդ,—փառություն։ Սոցիալիստական մարդը—աշխատանքի մարդը—նա ուզում է նվաճել աշխարհը, և ոչ

միայն երկրաշնչի վրա գոյություն ունեցող աշխարհը, այլև տիեզերքը տեղից շարժել մարդու բանականության միջոցով։

Չորրորդ,—ընկերական գոդում։ Հարկավոր է, որ ընկերական գոդում (спайка) լինի։ Դա հարկավոր է թեկուզ այն պատճառով, որ մենք գտնվում ենք կապիտալիստական շրջապատման մեջ, որովհետև մեր Միությունը սխառմատիկ կերպով հալածանքի է ենթարկվում և յուրաքանչյուր բուրժուա անձկանոք սպասում է հարմար մոմենտի, որ պեսդի ճգմի Սովետական Միությունը։ Իհարկե, նրանք չեն տեսնի այդպիսի մոմենտ, սակայն այս նշանակում է, որ Սովետական Միությունը միայն պողպատե պարսպով կաշու է պաշտպանվել։ ՍՍՌՄ-ն էլ ավելի ուժեղ կլինի, եթե սովետական մարդկանց մեջ ընկերական գոդում դաստիարակվի՝ փոքր հասակից,—իսկական, ամուր ընկերական գոդում՝ զարոցական հասակից։ Այն ժամանակ, եթե մարդ դա Կարմիր Բանակը կամ ընկնի ռազմաճակատ, նրա համար ավելի հեշտ կլինի մարտական գոդման մեջ մտնել նա կգա արդեն սիրով զոհված՝ դեպի սոցիալիստական հայրենիքը։

Հինգերորդ,—դա այն է, որ պետք է սիրել աշխատանքը, ոչ միայն սիրել, այլև ազնվորեն վերաբերվել դեպի աշխատանքը, ընդամին հաստատապես հիշելով, որ եթե մարդ ապրում, սնվում է և չի աշխատում, ապա այդ նշանակում է, որ նա ուրիշի աշխատանքին է ուտում։ Առանձին կարիք չկա այդ ձեր առջև զարգացնելու։ Այդ՝ աշակերտների առջև պետք է զարգացնել։ Աշխատանքի մասին պետք է առանձնապես հարց բարձրացնել։ Մենք հաճախ ասում ենք. «Աշխատանքը պատվի գործ է»։ Առաջնորդը առաջ է մղել «աշխատանքը պատվի գործ է» լողունքը, և եթե դուք միայն կրկնեք, որ «աշխատանքը պատվի գործ է», ապա այդ քիչ կլինի։

Այդ չէ առաջնորդի կամքի, պարտիայի և ժողովրդի կամքի կատարումը։ Հարկավոր է, որպեսդի երեխաները կոնկրետ տեսնեն, որ իրոք աշխատանքը պատվի գործ է։

Երեխային չես կարող խաբել: Եթե մի փոքր կեղծութիւն լինի, ապա նա արդեն չի հավատա:

Կարելի է շարունակել նոր մարդու հատկութիւնների թվարկումը, բայց ես կսահմանափակվեմ միայն սրանցով: Այդ մարքսիստ-լենինյանի հատկութիւններն են: Սակայն նույնպիսիք են պահանջները նաև յուրաքանչյուր ազնիվ ողջամիտ մարդու նկատմամբ: Մեր թերթիայի արժեքը հենց նրանումն է, որ նա պահանջում է այն, ինչ որ պահանջվում է ազնիվ, ողջամիտ մարդու համար:

Կարգապահութիւնն ինքնըստինքյան—դա բոլորում է այն հատկութիւններից, որոնց մասին ես ասացի վերևում: Երեխաները սիրում են կոտորատել, ծովում: Մենք ինքներս էլ այդպես ենք եղել: Սողոսկել ուրիշի պարտեզը—այդ բավականութիւն էր. գողացած խնձորն ավելի քաղցր էր թիւում, քան իր սեփականը, կամ դնածը: Բայց համեմայն դեպս պետք է ասել, որ մարդիկ պահեն, պահպանեն արժույթը: Պետք է ո՛չ միայն կոտորել, այլ և ստեղծել—այդ է հրէթիւնը: Մենք ո՛չ միայն քանդում ենք հինը, մենք նորը կառուցողներ ենք հանդիսանում:

Ես կարծում եմ, որ իրոք ուսուցիչ լինելու համար մարդ պետք է ուսուցիչ ծնվի, այլ ոչ թե միայն դառնա ուսուցիչ: Ուսուցչի աշխատանքում շատ դժվարութիւններ կան և մեծ է ուսուցչի պատասխանատվութիւնը: Անշուշտ, համապատասխան դիսցիպլինայի դասավանդումը—դա հիմնական աշխատանքն է, բայց բոլորից բացի, ուսուցչին ընդօրինակում են աշակերտները: Ահա թե ինչո՞ւ ուսուցչի աշխարհայացքը, նրա վարքը, նրա կյանքը, նրա մոտեցումը յուրաքանչյուր երեւոյթին՝ այսպես կամ այնպես ազդում են բոլոր աշակերտների վրա: Եվ այդ հաճախ աննկատելի կերպով:

Սակայն այդ քիչ է: Կարելի է համարձակ ասել, որ եթե ուսուցիչը շատ հեղինակավոր է, ապա որոշ մարդկանց վրա ամբողջ կյանքում մնում են այդ ուսուցչի ազդեցութեան հետքերը: Ահա թե ինչու նաև կարևոր է, որ ուսուցիչը հետևի իրեն, որ նա զգա, թե իր վարքը, իր

գործողութիւններն ամենաուժեղ վերահսկողութիւն տալ են գտնվում, որպիսի վերահսկողութիւն տալ չի գտնվում՝ աշխարհում ոչ մի մարդ: Տասնյակ մանկական աչքեր նայում են նրան և մարդու հոգեկան կյանքի զանազան նյութաձևների նկատմամբ ոչինչ ավելի ուշադիր, ավելի սրատես, ավելի զգացունակ բան չկա, ոչ ոք այնպես չի որսաբոլոր նրութիւնները, ինչպես մանկական աչքը: Այս պետք է հիշել:

Միայն ես վախենում եմ՝ ձեզ այն մտքին չընդհանրեմ, թե դուք պետք է անընտրան պահեք ձեզ: Այդ նույնպես լավ չէ, այդ միանգամայն սխալ կլինի: Ուսուցչին անհրաժեշտ է բնականութիւն և ազնվութիւն բոլոր հարցերի լուծման ասպարեզում, առանձնապես զանազան մանկական գործերի լուծման ասպարեզում, պատիժների հարցում և այլն: Ենթադրենք տղան կոտրեց ապակին կամ վիրավորեց աղջկան, կամ աղջիկը—տղային: Այստեղ պետք է ելնել ոչ թե միայն բուն փաստից, որպես այդպիսուց, այլ պետք է հաշվի առնել, թե ինչպես կազդի մանկական հոգեբանութեան վրա այդ հարցի այս կամ այն լուծումը: Այդ հարկավոր է անպայման: Համենայն դեպս երեխաներն ունեն իրենց «իրավաբանական կողմը»: Ենթադրենք, որ երեխաները կովեցին, մեկի քիթը կոտրեցին, իսկ հետո այդ տուժածը զնաց և զրպարտութիւն արեց: Մինչև իսկ չեզոք երեխան էլ նրան դրա համար կդատապարտի և կասի. «Ե՛յ դու մատնիչ—կովել ես ուզում, իսկ հետո էլ զնում ես զանգատվում»:

Գլխավորն է—լինել ազնիվ՝ երեխաների հետ, հետևել իրեն, մեր երեխաներից դաստիարակել իրոք լավ, իրոք սոցիալիստական քաղաքացիներ—ազնիվ, քաջ, զարգացած քննիրական զգացմունք ունեցող, մանկական հոգեբանութեան և մանկական հմարավորութիւնների սահմաններում կարգապահութեան վարժված սոցիալիստական քաղաքացիներ:

Եվ վերջապես, ընկերներ՝, հարկավոր է, որ երեխաների մեջ՝ երկար տարիների ընթացքում մնան վառ տպա-

Վորություններ, լավագույն տպավորություններ և հիշողություններ դպրոցի մասին: Եթե դուք հասնեք այն բանին, որ ձեր աշակերտներն իրենց ամբողջ կյանքում պահպանեն հիշողություններ ուսման տարիներին մասին, որպես հիանալի տարիներին,—այդ արդեն լավ նշան է:

Ահա, ըստիս, այն գլխավորը, որ պահանջվում է ուսուցչից:

III. ԻՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԱՍՍԱՆԵՐԻ
ՄԵՋ ՏԱՆԵԼԸ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻՆ ԱՄԵՆ ՕՐ
ՄԱՍՆԱԿՑԵԼԸ ԱՄԵՆ ՄԻ ՈՒՍՈՒՑՁԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ Է

Այժմ կանգ կառնեմ հասարակական կյանքի հարցերի վրա: Այստեղ կարևոր է, որ ուսուցչից սերտ մոտենա մարդկանց, իրականությանը, սովորի հասկանալ նաև տեղական իրադրությունը: Հասկանալի է, իդեալական կլիներ, եթե մեր բոլոր ուսուցիչները և ինտելիգենցիայի մեր մյուս կազմերը լիովին տիրապետեին մարքսիզմ-լենինիզմին: Սակայն վատ չի լինի, եթե նրանք իմանան նույնիսկ թեկուզ այդ թեորիայի ընդհանուր հիմունքները: Այդ արդեն վատ չէ—թե՛ կոմունիստի, թե՛ անպարտիականի համար: Ես երաշխավորում եմ, որ որոշ անպարտիականներ մարքսիզմ-լենինիզմը ավելի լավ գիտեն, քան պարտիականները: Ճիշտ է, նրանց թիվը փոքր է: Այստեղ հարկավոր է սովորել՝ մարքսիստներն մոտենալ տեղական կյանքի երևույթներին, ճիշտ վերլուծել դրանք: Մինչդեռ այն ղեկուցումներում, որ դուք անում եք քնակչության առջև ու որոնց մասին դուք այստեղ սրատեսիք, բոլորովին բացակայում է տեղական կյանքը: Ահա որքան մարդ էլ այստեղ հանդես եկավ, ո՛չ մեկը չստաց, թե ինքն առիթ է ունեցել ղեկուցումով հանդես գալու տեղական երևույթի մասին: Չէ՞ որ մարդիկ ծնվում, մեռնում են, ամուսնանում, հարսանիք են կատարում: Բազմաթիվ հասարակական երևույթներ կան... Մի՞թե այդ մասին ոչինչ չկա ասելու կամ չի կարելի ասել: Մի՞թե առիթներ քիչ կան:

Կոլխոզային շինարարություն, անտեսության դարձացում,—այս ամենը դարթեցնում է կոլխոզնիկի միտքը, կապում է դա հասարակական լայն խնդիրներին հետ: Ձեկուցումների համար միանգամայն հետաքրքրական նյութ՝ որքա՛ն ուղեք:

Կոլտնտեսությունները դատում են աչքի ընկնող դործիչներին, և այդպիսի մարդկանց մասին ղեկուցումները,— և այն էլ եզրակացություններով հանդերձ, նրանց դրական ու բացասական կողմերի ցուցադրումով հանդերձ,—անտարակույս, տաք միճարանություններ առաջ կբերեն: Այդպիսի ղեկուցումներն ամբողջ քննարկման ենթարկելու դեպքում աճում է կոլխոզնիկի հասարակական գեմը, մեծանում է հարգանքը կոլխոզային աշխատանքի վերաբերմամբ:

Կողքի կոլխոզում բերքը եղել է 10—12—15 ցենտներ՝ յուրաքանչյուր հեկտարից, իսկ ձեր կոլխոզում—5—6 ցենտներ: Ինչո՞ւ ձեզ մոտ թույլ բերք է եղել: Ահա ձեզ և թեմա ղեկուցման համար:

Մի խոսքով, երբ դուք մտնում եք գյուղացիական կյանքի մեջ, երբ ուզում եք աշխատել քնակչության հետ, ապա համեմատյալ դեպք այնպես արեք, որ դա անմիջական սերտ շփումն ունենա կյանքի հետ, որ զիպչի, որ ղեկուցումը չօղակի մարդկանց: Այն ժամանակ, անպայման, ժողովուրդը կդնա ձեր ղեկուցումները լսելու: Գնքին հասկանալի է, որ մեր երկրի և ամբողջ աշխարհի կյանքում տեղի ունեցող հասարակական և քաղաքական դեպքերը ճիշտ չափից ավելի նյութ են տալիս:

Վերջապես, հարկավոր է, որ ղեկուցումներն ազատ քննարկվեն և որ մարդիկ ավելի հանդուրժողաբար մեկտրվեն ելույթների ձևին: Գլխավորն այն է, որ հասկացվի ղեկուցման հիմնական միտքը և որ սրա մասին վիճարանություններին մասնակցողներն իրենց կարծիքն արտահայտեն, չճնշվելով շարադրանքի ձևից, լավ հիշելով, որ խոսքի ձևը ձեռքբերովի բան է: Կարևոր է, որ միտքն իրենը լինի:

Ուսուցչի հասարակական կյանքում անհրաժեշտ է, որ ֆամենուրեք, որտեղ նա կարող է, որտեղ նրա կարծիքը հարցնում են, որ նա իր ձայնը տա ազնվորեն: Հարկավոր է, որ գլուղացիները հարգանք ունենան դեպի ուսուցիչը, ոչ միայն որպես դեպի ուսուցիչ, այլև որպես դեպի մարդ: Նկատի ունեցե՛ք, որ սա քաղաքական հարց է: Սա խորապես քաղաքական հարց է: Եթե ուզում եք, որ ուսուցչու-թյունն իրեն համապատասխան դիրք գրավի, ապա ուրեմն այնպիսի գլծ տարեք, որ ուսուցիչը լինի անկողմնակալ, չվախենա իր տեսակետն արտահայտել այս կամ այն հարցի վերաբերյալ: Գլուղացիական հարցերը լուծելիս, հասկանալի է, ուսուցիչը կարող է օգնել, որչափով նա տվյալ վայրի քաղաքացին է, որչափով նա մասնակցում է տվյալ վայրի տնտեսական և քաղաքական կյանքին:

Իսկ գլխավորապես ուսուցիչը կարող է գլուղացուն օգնել կուլտուրական ասպարեզում:

Կուլտուրայի հասկացողությունը շատ լայն է—սկսած երես լվանալուց մինչև մարդկային մտքի բարձունքները: Եվ երևակայեցե՛ք, այստեղ ավելի հեշտ է, քան որևէ այլ տեղ, սայթաքել-ընկնել քաղքենիության մեջ: Զեռքերի մաքրությունը, հագուստի մաքրությունը, բնակարանի անհրաժեշտ կոմֆորտը և այլն—այս ամենը բնակչության կուլտուրականության նշաններ են: Հասարակական ժողովները, դրամատիկական խմբակները, սյարի երեկոները և այլն—հասարակական կուլտուրայի նշաններ են: Կոմունիստները դրանց մասնակցում են, դրանք իրավացիորեն համարելով կուլտուրական զարգացման գործոններ: Սակայն այդ բոլորը կարող է վերածվել նաև քաղքենիական ժամանցի:

Եվ ահա, քաղքենիության ու իսկական կուլտուրական դարգացման միջև անջրպետը տեսնելու համար պահանջվում է զգալի կուլտուրականություն և քաղաքական զգացողություն: Մարքսիստն այդ նվաճումների վրա նայում է, որպես առաջ շարժվելու միջոցի, նոր աստիճանի: Իսկ քաղքենու համար դա ինքնապատակ է, նա ձգտում է իր նվա-

ճումը կայունացնելու, նա դառնում է տվյալ իրադրու-թյան ստրուկը, ամրապնդելով նաև համապատասխան բարոյախոսություն, քնեցնելով միտքը: Դրա դեմ պետք է պայքարել:

Ուստի ցանկալի է, որ դուք կուլտուրական աշխատանք կատարելիս նրա մեջ հասարակական-պետական տարրեր մտցնեք, քաղաքականություն մտցնեք, այլապես ձեր կուլտուրան կողմնորոշումը կկորցնի և կընդունի այսպես կոչված «գավառական կուլտուրայի» բնույթ, կկորցնի կապը համապետական կուլտուրայի հետ, համապետական կուլտուրական պահանջմունքների հետ:

Կուլտուրական այն գործը, որ դուք վարում եք, պետք է կապել ընդհանուր-սոցիալիստական շինարարության հետ, որպեսզի մարդ մեկուսացած չմտածի: Գաղքենին—դա ձցկտուր, անջատորեն մտածող մարդն է, որն իրեն չի կրպում ոչ մի բանի հետ և ոչ ոքի հետ:

Այս աշխատանքը շատ դժվար է: Այս շատ դժվար և նրբին աշխատանք է այն տեսակետից, որ մարդ ինքը պետք է կուլտուրական լինի: Այստեղ միևնույն բանն է, ինչպես երաժշտության մեջ: Երաժիշտը կեղծ նոտան կբռնի օրկեստրում, իսկ ինձ համար մի ամբողջ կեղծ գամմա աննըկատելի կլինի, որովհետև ես երաժշտությունից չեմ հասկանում: Երբ կեղծ նոտա ես զգում, հարկավոր է ուղղել այն:

IV. ՈՒՍՈՒՑԻՉՆ ԻՐ ԽՈՍՔԻ ՄԵՋ ԿԵՆԴԱՆԻ ՀՈԳԻ ԵՎ ՄԻՏՔ ՊԵՏՔ Ե ԴՆԻ

Ընկերնե՛ր, ես չգիտեմ՝ ինչպես անցավ երեկ ձեր նիստը: Բայց ահա այսօր չի նկատվում ձեզ մոտ մտքերի փախանկություն—բոլորը միայն հաշիվ են տալիս իրենց աշխատանքի մասին, ոմանք գունազարդում են այն: Մի՞թե նրա համար եք դուք այստեղ հավաքվել, որ յուրաքանչյուրը ավելի կամ պակաս սովորական հաշվետվություն տաք: Իսկ հատկապես այնպես է ստացվում, որ մի դպրո-

ցը նման է մյուսին և մարդիկ նույնպես նման են մեկը մյուսին: Իսկ ես կարծում էի, որ դուք աշխտեղ համարվել էք «կոմիւն» համար:

Ինչո՞ւ համար դուք, երբ պատմում եք, ձգտում եք պնդարատի ֆորմուլաներով խոսել: Ձե՞ որ դուք ուսուցիչներ եք, դուք ուսանողն լեզուն գիտեք: Իսկ դիտե՞ք, թե ինչ է նշանակում պատրաստի ֆորմուլաներով խոսել: Այդ նշանակում է, որ ձեր միտքը չի աշխատում, այլ միայն լեզուն է աշխատում: Պատրաստի ֆորմուլա դուք մարդկանց վրա ապավորութուն չեք գործի: Տարալորութուն չեք գործի այն պատճառով, որ պատրաստի ֆորմուլա առանց ձեզ էլ գիտին: Դուք վախենում եք, որ եթե ձեր ձեռքի ատեք, այդ ատեքան գեղեցիկ չի լինի: Միայնում եք: Այնպիսի լավ կլանն այն, ավելի հասկանալի կլինի այն:

Ձեզ մոտ իրական կյանքում—մեծ կապ կա դուրսացիության հետ, բնակչության հետ: Բայց երբ պատմում եք այդ կյանքի մասին, ապա այդ կապը կարծես ինչ—որ «տեխնիկական» կապի տարալորութուն է թողնում.—այսքան ժողովներ դուստրեցինք, այսքան դրույթներ անցկացրինք: Կարծես թե դուք կյանքի մասին չեք խոսում, այլ գյուղացիության և ուսուցչության միջև տեղի ունեցող հարաբերությունների «տեխնիկայի» մասին եք խոսում: Ձե՞ որ դուք մարդկանց հետ հանդիպում եք ոչ միայն ժողովներում և դրույթների ժամանակ: Հարկավոր է խոսել բնակչության հետ ունեցած ձեր հարաբերությունների բովանդակությամբ մասին:

Այդ հարաբերություններն ունեն և՛ քաղաքական, և՛ հոգևորական, և՛ այլ կողմեր, որոնք երևան են գալիս մարդկային նորմալ կյանքում: Բայց ձեր շարադրանքի մեջ չկա այդ սերտ, օրգանական կապը: Գուցե ես չառ եմ ծեփացել ու այդ պատճառով չեմ կարողանում որսալ այն: Բայց ես ոչ մի ծպտուն չլսեցի, թե ինչն է ձեզանում դժվարութունը, որտեղ և ինչն է ձեզ սեղմում: Դուք պատրաստի ֆորմուլեր եք կրկնում միայն: Դա ֆորմալ է դարձնում խոսքը: Յուրաքանչյուր ոք պետք է ձգտի խոսել իր

լեզվով, այն լեզվով, որ մայրն է տվել նրան: Ամենալավ լեզուն—մայրական լեզուն է, հախառացի՞ք իմ խղճին: Մենք ասում ենք.—ուսուցիչ, ուսուցիչ, մեծ դործ է ուսուցիչ լինելը: Եվ այդ ճիշտ է: Սակայն ի՞նչ դուքս կըս, եթե ուսուցիչն սկսի միայն պատրաստի ֆորմուլաներ հրապարակել:

Ահալասիկ դուք, խոսած ընկերներից վերջինը, աշխատում եք գյուղում, կարծես թե դուք եք ձեր դրությունից, դուք բանն աշխտե նկարագրեցիք, որ շատ լավ եք ապրում այժմ: Բայց ահա, ինձ թվում է, եթե կարդան ձեր ճառերի սկզբությունները, ապա մարդիկ քիչ կհասկանան նրան, ինչ որ դուք ասել եք: Եվ ո՞չ այն պատճառով, որ այդ ճիշտ չէ, ո՞չ այդ պատճառով: Սուսջին, կասեն, որ ընկերը մի քիչ լրին գտվում է: Երևո՞ւմ է. ես այս—ինչ ու այս—ինչ բանն եմ ասել: Հենց որ մարդիկ դիմեն, որ որևէ մեկն իրեն քիչ գովարանում է և ասում քաջում, իսկույն ուշադրությունները լարում են: Ես ձեզ ուղղակի կասեմ.—դուք գեղեցիկ խոսքեր չառ ասացիք, իսկ հողի չլիցքացից: Ձեր խոսքերի մեջ հողի չլիցքացից: Սրանով ես ամենևին չեմ ուզում ասել, թե դուք հողի չունեք: Ամենին ոչ: Ես միայն ուզում եմ ասել ահա թե ինչ.—այն ներքին վիճակը, որ ձեզնում դրություն ունի, դուք ձգտում եք արտահայտել դեռյուն ֆորմուլաներով: Իսկ ներքին զգացմունքները կենդանի մարդը գիտում է սովորաբար իր, հասարակ լեզվով, առանց պատրաստի ձևակերպումների ղեկավար: Ուստի, երբ դրադեմ մարդը կարդա ձեր սկզբությունը, ապա նա կմտածի.—արհեստականություն կա: Արհեստականություն: Ձեա բնական ներքին վիճակ: Շատ խոսքեր, քիչ խոսքեր, որոնք վկայում են այն մասին, որ բովարարված եք աշխատանքով, հրապարակում եք այդ աշխատանքով, իսկ խոսքերը համոզիչ չեն, որովհետև դրանք սեփական մշակման արդատիք չեն, այլ պատրաստի են վերցրած: Հասկացա՞ք: Ասացեք, ստո՞ւմ եմ ես, թե ոչ: Ախր ձեզ մոտ արհեստական է դուրս գալիս: (Տեղից.—ձիշտ է):

Ահա երևակայեցե՛ք, որ այդպիսի շարադրանքով, այդպիսի գեկուցումով ժողովրդի առջև դուրս գաք և խոսեք: Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ կստացվի: Ձեզ կլսեն ու կզնան, մինչև իսկ առանց հարց տալու, իսկ եթե հարց էլ տան, ապա՝ քիչ:

Ուստի, առաջինը, որ պահանջվում է ուսուցչից՝ դասեփական, մորից ստացած՝ խոսքի վրձն է: Սովորիր քերականությունը, որպեսզի խոսակցությունդ ուղիղ լինի, բայց խոսիր բնական, սովորական լեզվով:

Ես պետք է ասեմ, որ ուսուցչական աշխատանքը ամենադժվար աշխատանքներից մեկն է: Ինձ մինչև իսկ թվում է, որ հարկավոր է ուսուցիչ ծնվել: Ես խոսում եմ բառիս իսկական իմաստով ուսուցչի մասին: Ոմանք շատ գիտեն: Ես գիտեմ բազմաթիվ մարդիկ, որոնք հիանալի կերպով տիրապետում են առարկային, սակայն եթե այդպիսի մարդուն ուսուցիչ նշանակեք, նա չի կարողանա իր առարկան լավ շարադրել: Պետք է ոչ միայն իմանալ առարկան, այլ և պետք է կարողանալ դա այնպես շարադրել, որ ունկընդիրները լավ յուրացնեն:

Այդպես ուրեմն, ես ել հենց կարծում եմ, որ ամենից առաջ հարկավոր է, որ լեզուն նորմալ լինի: Երեխաներին մի՛ սովորեցրեք տրաֆարետի, պատրաստի ֆորմուլաների, —այդ նրանց մի ականջից մտնում, մյուսից դուրս է գալիս:

Եթե դու խոսում ես, ապա ուրեմն խոսիր քոնը: Բառերն ուրիշ կլինեն, իսկ էությունը՝ միևնույնը: Եվ ահա կտեսնես, մարդիկ էլ միքիչ ավելի ուշադրությամբ ականջ կդնեն: Հարկավոր է, որ խոսքը տեղին ու ժամանակին ասվի, որպեսզի ինքն իրեն բղխի: Իսկ այստեղ այնպես է ստացվում, որ մարդ մեխանիկորեն է խոսում: Հարկավոր է, որ ոչ թե մեխանիկորեն, այլ օրգանական կերպով բառերը տեղան, որ դրանք քո միտքն արտահայտեն:

Պետք է խուսափել պատրաստի ձևակերպումներից խոսելուց, երբ մարդ հիշողությամբ է վերցնում, և ոչ թե ուղեղի միջոցով մշակում: Այն լեզուն, որով դուք բնակչության հետ խոսում եք, դարձրեք պարզ-հասարակ լե-

զու, ձեր լեզուն, գործածելով բնական ոճ: Եթե ոճն անբնական է, ապա ստացվում է վանդ տպավորություն: Ձեզնից շատերը հավանորեն հիշում են (գուցե և ոչ) հին տիրացուհիներին, որոնք շրջում էին վանքերը: Նրանց թիվը մեծ էր մեր երկրում ուսուցչի այդ առաջ: Եթե նրանցից մեկին լսում էիր, ապա երկրորդը ճիշտ նույնն էր բլբլացնում. —«Տե՛ր, աստվածամայրն արժանացույց տեսանել զսուրբ երեսս յուր»: Ձի կարելի նրանց նմանվել: Մեր լեզուն հարուստ է և դուք մի՛ կոտրատեք այն, մի՛ փչացրեք և երեխաներին սովորեցրե՛ք դրան: Երեխաներին ի՞նչպես սովորեցնել դրան: Պահանջեցե՛ք, որ նրանք նախ մտածեն, հետո խոսեն, և ոչ թե խոսեն, հետո մտածեն: Այս է հիմնականը:

* *

Ահավասիկ այն խնդիրները, որ ծառացած են մեր ուսուցչության առջև: Իսկ ամբողջությամբ վերցրած մեր ուսուցչութունը պետք է է՛լ ավելի կուլտուրական լինի: Կուլտուրական ոչ միայն այն տեսակետից, որ ուսուցիչներն իմանան իրենց առարկան, այլ բառիս ընդհանուր իմաստով կուլտուրական, որ ուսուցչության բուն իսկ պահանջմունքները լայն լինեն: Դուք ինքներդ տեսնում եք, որ և՛ քաղաքային և՛ գյուղական բնակչութունը, որի կուլտուրական աճումն առաջ է դնում վիթխարի քայլերով, կուլտուրական մեծ պահանջներ է ներկայացնում:

Մեր կյանքը շարունակ բարդանում է, նա պահանջում է ավելի ու ավելի բարձր «առաստաղ» մեր բոլոր աշխատողներից՝ բոլոր ասպարեզներում: Եթե այժմ ուսուցչի «առաստաղը» օրինակ, երկու մետր է, ապա ուրեմն հարկավոր է, որ դա լինի գոնե երկու ու կես մետր:

Ընկերներն այստեղ խոսեցին լրագրերի պակասության մասին: Ահա դու, լրագրերի կարիք կա: Բայց այնուամենայնիվ, եթե լեզուն, եթե ասածն էր կուլտուրայի աճման համար լրագրերը, քիչ է: Լրագիրը հարկավոր է քաղաքական

կողմնորոշման համար տվյալ մոմենտում, ընթացիկ կարիքների համար: Իսկ կուլտուրան բարձրացնելու համար պետք է ղեկավարել կուլտուրայի պատմությունը, մարդկությունը ամբողջ կուլտուրական ժառանգությունը: Հարկավոր է խմանալ ուսումնական գրականությունը և առանձնապես գեղարվեստական գրականությունը: Առանց գրան յուրազնայ չի լինի: Ուսուցիչը դործ ունի մարդկային նյութի հետ, ամենաերիտասարդ և ամենապայուսակ նյութի հետ: Գեղարվեստական գրականությունը—գա մարդկանց տիպերի ամենահարուստ պատկերման է, դոնե ես այդպես եմ կարծում: Գեղարվեստական գրականություն մեջ դուք տեսնում եք մարդկային տիպեր անվերջ ալյազան դրություններում: Այդ պատճառով գեղարվեստական գրականություն խմանալը—այդ համարյա ձեք պրոֆեսիոնալ պարտականություն է: Ուստի կուլտուրան բարձրացնելը—այդ առաջին հերթին գեղարվեստական գրականություն խմանալն է: Նա ամենից ավելի է հարստացնում մարդուն, հնարալորություն է տալիս (ևս դատում եմ իմ փորձից) մարդուն՝ անելու, ավելի հասկանալու մարդկանց:

Ահա այն ամենը, ինչ որ ես ուզում էի ձեզ ասել: Որոշել կարելի է անվերջ, ցավոք հարցեր ձեռնում չառ ունեք: Ամենապայուսակորդ, ամենազիմեականը, որ ես ուզում էի ասել, գուր լսեցիք: Ես կուպեի, որ տուն վերադառնալուց հետո դուք չմոռանաք իմ ցանկությունները: (Որոտրնդոտո ծափահարություններ):

Մ. Ի. Կալինին, Սովետական
ինտելիգենցիայի խնդիրների
մասին, էջ 31—45,
Պետագիտություն, 1939 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

էջ

- Մարքսիզմ-լենինիզմի դասականության մասին: Ճառ՝ բուհերի մարքսիզմ-լենինիզմի ամբիոնների ղեկավարների համամիութենական երկրորդ խորհրդակցությանը 1940 թ. հունիսի 4-ին 3
- Ճառ ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչների, ակադեմիկոսների, ինժեներների, բժիշկների, արտիստների, նկարիչների Թբիլիսիի համաքաղաքային ժողովում, 1940 թ. մայիսի 27-ին 18
- Ճառ դպրոցական երիտասարդության և սկսնակների մեջ տարվող աշխատանքի դժուր ՀամԼԿԵՄ մարդկամների քարտուղարների հետ ՀամԼԿԵՄ կենտրոնի ունեցած խորհրդակցությանը 1940 թ. մայիսի 8-ին 28
- Ճառ Մոսկվա քաղաքի Բառմանի ուսյոնի լրիվ միջնակարգ դպրոցների ութերորդ, իններորդ և տասներորդ դասարանների աշակերտների խորհրդակցությանը 1940 թ. ապրիլի 7-ին 39
- Ճառ քաղաքային և գյուղական դպրոցների դերադանցիկ ուսուցիչների՝ «Учительская газета»-յի խմբագրության դուռարած խորհրդակցությանը 1938 թ. դեկտեմբերի 28-ին 50
- I. Մարքսիզմ-լենինիզմի թեորիային տիրապետելու մասին 50
- II. Ուսուցչի ղեկավար խնդիրն է նոր մարդու—սոցիալիստական հասարակության քաղաքացու դաստիարակումը 59
- III. Իր ղեկավարները ժողովրդական մասսաների մեջ տանելը, հասարակական կյանքին ամեն օր մասնակցելը ամեն մի ուսուցչի պարտականությունն է 64
- IV. Ուսուցիչն իր խոսքի մեջ կենդանի հոգի և միտք պետք է դնի 67

Քարգանիչներ Հ. Հաքրաթյան և Հ. Տեր-Հովհաննիսյան

Խմբագիր Գ. Հայրյան

Տեխ. խմբագիր Ս. Խաչատրյան

Պրբագրիչ Ա. Մանուկյան

Կանսրոլ սրբագրիչ Լ. Արուսյան

Հրատարակչության № 847, պատվեր № 318, заказ № 318

Տիրաժ 5000, тираж 5000

Հանձնվել է արտադրության 21/X 1940 թ.

Ստորագրված է տպագրելու 2/XII. 1940 թ.

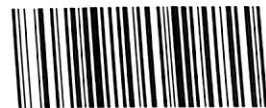
Գինը 80 կ., կաշմը 50 կ.

Փողաքական գրականության պետական հրատարակչության տպարան
Երևան, Ալաշիրյան № 65

Типография Гос. изд. полнт. литературы, Ереван, Аллавердян № 65

ՎՊ 2083

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0225593

45.560

ԳԻՆԸ 1 Բ. 30 Կ.

М. И. КАЛЫНИН

ВОПРОСЫ КОММУНИСТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Государственное издательство политической литературы

Ереван ● 1940